

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1905

Ny följd * VIII årg.

Häft. 2—3.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: **LOTTEN DAHLGREN**

INNEHÅLL:

- L. D—N: Fredrika-Bremer-Förbundets 20-årsmöte.
Huru skall Förbundets arbete i olika riktningar kunna fortsättas och utvidgas? Inledningsord af fru Agda Montelius.
Ekonomiska och praktiska synpunkter. Referat af fröken G. Adelborgs föredrag.
Undervisning i barnavård som en nödvändig del af den kvinliga uppfostran. Referat af fröken Maria Aspmans föredrag.
Framstegsmoral. Föredrag af fru A. Höjer.
Ungdomens höjande och förädling i stad och landsbygd. Föredrag af fröken C. Milow.
SIGRID LEJONHUFVUD: Fredrika Bremer och Esselde. (Forts.)
BORILD, S.: Ur ryska lifvet. II. Befordran.
Litteratur: F. E., Karin Brandts dröm af Gustaf af Geijerstam.
Föreningsmeddelanden.

Mag-sjukdomar.

Af största vikt är det att mot magplågor snarast söka hjälp och använda ändamålsenlig behandling. Vid uraklätthet haraf kan en börjande magåkomma komma ett svårt och långvarigt lidande.

Behandling mot **magplågor** äfvensom mot **hämorrhoider** och **trög afföring** på sätt, som i den nya **bruksanvisningen** om användandet af Fil. Dr. P. Håkansson's Salubrin anføres, har i många fall medfört lindring och gjort god nytta, hvilket dock icke bör förantleda någon att dröja med anlitaandet af läkare för erhållande af fullständig ledning angående sjukdomens behandling.

Klagomål öfver svårighet att få köpa verkligt god Ättika har föranlett Liljeholmens Vinfabrik att från 1901 tillhandahålla sin, sedan många år för god smak och fin arom kända Ättikssprit, på förseglade flaskor försedda med fabriken's etikett och spädningstabell.

OBS.! Flaskans form och etiketten.

Order
från landsorten uppgående till
20 kronor
expedieras franko mot efterkraf pr järnväg eller ångbåt.
Proffer på begäran.

Svarta och kulörta Sidenband

➤ största sortiment ➤

Herm. Meeths
Stockholm.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, lärft- och yllestramalj, passande för **Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar m. m.** Mönster uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

OBS.! Ändrad adress: **REGERINGSGATAN 5.**

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning (Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Barnens Vän Illustrerad vecko- tidning för barn.

... 29:de årg. 1905 ...

BARNENS VÄN redigeras af S. St. med bidrag af flere barnavänner, korta betraktelser af kyrkoherde *Hammarsten*, professor *Kolmodin*, missionsföreståndaren *Lindgren*, pastorerna *Montelius*, *Lagerfelt* och *Sahlin* samt skolföreståndaren *Aberg* m. fl. På första sidan intages en plansch, som hänsyftar på söndagens text i söndagsskolan.

Utkommer hvarje vecka med ett åttasidigt nummer på godt papper med vackert tryck;

innehåller, förutom förenämnda betraktelser, goda och kristliga berättelser, längre och kortare skildringar från naturen och historien, från barnavärlden och missionsfälten samt hvad eljest kan vara nyttigt och intressant för de små;

illustreras rikligen med omkring 200 vackra och lärorika planscher, fotografier och teckningar;

kostar för år vid direkt beställning hos **Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm**, då 3 till 9 ex. tagas, 1 kr. pr ex., då 10 till 24 ex. tagas, 75 öre pr ex. För 25 ex. och däröfver endast 60 öre för helt år, postportot inberäknadt. På posten är priset kr. 1.25 pr ex.

Samlare af prenumeranter på posten erhålla kontant provision, då postkvitto å minst 6 ex. insändes till Expeditionen.

Alltså 25 ex. för 15 kr.

Vi önska fästa herrar **Lärares** och **Arbetsgifvares** uppmärksamhet på, att de i en god barntidning hafva ett kraftigt medel att inverka fostrande och förädlande på det uppväxande släktet samt motverka den dåliga litteratur, som nu rikligen utbjudes och åstadkommer så stor skada bland just de unga.

Profnummer sändes Gratis. Rekvirera från
Evangeliska Fosterlandsstiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm 3.

Böcker insända till Fredrika-Bremer-Förbundet Dec. 1904—Jan. 1905.

- H. Aschehoug & Co:** *Aubert, Elise*, Glimt.
- Beijers bokförlagsaktiebolag:** *Carey, Rosa, Nouchette*, Ej som andra flickor. — *Dahlström, Kata*, Nordiska gudasagor. Ny omarbetad upplaga.
- Wilhelm Bille:** *Melin, K. O.*, Dikter. — *Kenyon, Chas. R.*, Vunnen med svärdet. — *Wikström, Louise*, Carl Fredrik de Ron.
- Björk & Börjesson:** *Kingston, W. H. G.*, Tre Amiraler.
- Albert Bonnier:** *Östenson, Harald*, Äfventyrssagor. — *Hedin, Sven*, Tibetanska äfventyr. — *Granqvist, Ida*, Strofer. — *Kuylenstierna, Elisabeth*, I elfte timmen. — *Wachtmeister, Frances*, Eget hem. — Studentföreningen Verdandis småskrifter, n:o 124, 125, 126. — *Penning, L.*, Den unge boerhjälden. — *Lagerlöf, Selma*, Herr Arnes penningar. — *Wahlenberg, Anna*, En ny dag; De gyllene böckerna VI. — *Sjögren, Artur*, Djur.
- A. V. Carlsons bokförlagsaktiebolag:** *A., Augusta*, Storskrytaren och andra berättelser. — *Everett-Green, Evelyn*, Små fridstiftare; Korn åt små fåglar, 1905; Ledstjärnan 1905.
- C. E. Fritze's K. Hofbokhandel:** *Müller, J. P.*, Mitt system. — *Wiman, Bertha*, Kvinnligt yrkesregister 1905. — *Waizey de Horne, Mrs Georges*, Ute i världen. — *Baldwin, May*, Sibyl eller gamla skolkamrater. — *Beskow, Elsa*, Vill du måla?, XII, XIII.
- Fosterlandsstiftelsens förlagsexpedition:** Bibliotek för de unga, n:o 127—132. — *M.*, Morgontankar för barn. — *Hammarsten, Fr.*, Himmelen; Sådd på Guds åker, del II. — *Sylva, Ernst Wilson*. — *M.*, Skeppsgossens julafton. — Varde ljus! 1905. — *Eglanton, Thorne*, Den gamla Worcesterurnan. — *Runa*, Den gamla prästen i Hornsjö. — *Musken, Emmy*, Herren löser de fångna. — *Lindhagen, Theodor*, Korn från sanningsstunder, h. 2. — *Madsen, N. P.*, Strandfogdens dotter.
- Hugo Geber:** *Jackberns, Raymond*, Tre rustibusar. — *Milow, Cecilia*, En amerikansk ungdomsvän.
- C. V. K. Gleerup:** *Sharp, Evelyn*, Den yngsta flickan i skolan. — *Bachelor, Irving*, Darrel från sagobarna.
- Bokförlagsaktiebolaget Helios:** *Collodi, C.*, Pinocchio. Barnens bok, 2 delar. — *Wilskman, Ivar*, Idrotten i Finland.
- Lars Hökerberg:** *Hector, D. S.*, Experimentboken. — *Fitinghoff, Lawa*, Skisser och berättelser; Lille Lapp-Natti och hans fostersystrar.
- Adolf Johnsson:** En skolflickas dag; Hvad är detta?, en bilderbok för småttingar; Barnens almanacka. — *Spyri, Johanna*, Gritlis barn. — *Van Straaden, A.*, Hjaltebragder. — *Horsley, Reginald*, Den blå ballongen. — *Verne, Jules*, I kolgrufvan. — *Marryat, Kapten*, Piraten; De tre kuttrarne.
- Nordin & Josephson:** *Kvinnoförbundet för Sveriges sjöförsvär*, Friska vindar. — *Ljusets tjänare*, Länkar i sanningens kedja, h. 7.
- P. A. Norstedt & Söner:** *Scott, Gabriel*, I pojåkåren, 2 samlingar. — *Wagner, Charles*, Historier för de små. — *Melander, Richard*, Nybygget. — *Lobedanz, Arnold*, Peter mässpojke som kinafarare.
- Bokförlagsaktiebolaget Puritas:** *Helleday, Hjalmar*, Vaccinationstvänet.
- W. Schultz:** *Hultgren, G. M.*, Till psaltare och harpa. — *Lindblad, G. F.*, Kyrkosången 1904.
- Svensk Läraretidning:** *Berg, Fridtjw.*, Silfverhvit och Lillvacker; Sagas julbok 1904; Fågel blå 1904; Barnbiblioteket Saga 14, 15, 16.
- Bokförlaget Svithiod:** *Van Balc, H.*, Svarta Bison. — *Græf, E.*, På krigstigen; På farlig stråt. — *Cassau, Carl*, I fångenskap hos indianer. — *Anders, Ludvig*, Präri-foxen.
- Aktiebolaget Varia:** *Sloane, William M.*, Napoleon Bonaparte, h. 12—13.

Fredrika-Bremer-Förbundets 20-årsmöte.

När Förbundets styrelse på ett sammanträde sistlidne 21 november inom sig utsåg en komité af fem personer med uppgift att verka för att de uppnådda 20-åren af Förbundets tillvaro skulle högtidlighållas med ett möte af förbundsmedlemmar från hela landet, torde nog en och annan ställt sig något tviflande till företaget. Nog för att man visste sig kunna påräkna ett ganska vidt utbreddt intresse för Förbundets sak bland dess medlemmar, men att detta intresse skulle vara nog starkt för att locka landsortsbor — och vi räkna ju medlemmar från Ystad till Haparanda — att företaga en vinterresa till Stockholm, då man snarare hade allvarligt arbete än glada fester att bjuda på, vågade man knappast hoppas. De, som voro mer förtroliga med stämningen hos våra landsortsvänner, eller, bör man kanske säga, mer sangviniskt anlagda — och lyckligtvis finns det inom Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse personer med den slags tro, som är känd för att kunna försätta berg — sågo saken ljusare. Och nu, när företaget redan är ett fait accompli, när man har tillfälle att öfver-skåda väl icke resultatet af mötet, men dess förlopp, finner man, att de som sågo ljust äfven sågo sant. Med glädje ha vi konstaterat, att anslutningen till och intresset för Fredrika-Bremer-Förbundets 20-årsmöte varit öfver förväntan stora.

Första mötesdagen.

Det var ett rörligt lif på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå mötesdagarna 12—14 januari. Arbetet med de vanliga löpande ärendena hvilade till största delen, allt var koncentreradt på mötesprogrammets följdriktiga efterlefnad. Enligt detsamma var första dagens f. m. (torsdagen den 12 januari kl. 12.30 e. m.) anslagen åt »enskildt möte å Förbundets byrå af ombuden och medlemmar af styrelsen för stiftande af bekantskap och diskuterande af förbundsärenden».

Vid den utsatta tiden hade talrika representanter af ofvannämnda kategorier förbundsmedlemmar samlats i byrålokalens ej alltför spaciösa styrelserum, i anledning af det festliga tillfället prydt med blommor och befriadt från något af det skrymmande arbetsmaterial, som i vanliga fall belamra bord och hyllor. Om än icke delegerade från *alla* Sveriges städer mötte, hade styrelsen glädjen som gäster hälsa ombud från 19 städer och samhällen nämligen: Arvika, Göteborg, Halmstad, Helsingborg, Hudiksvall, Höganäs, Kalmar, Linköping, Lund, Malmö, Mariefred, Motala, Norrköping, Söderfors, Uddevalla, Vadstena, Venersborg, Vexjö och Östersund.

Sedan en kopp té serverats, välbehöfligt i det sällsynt ruskiga vinterväder, som utmärkte de första mötesdagarne, skred man, under fru Montelius' ordförandeskap, till förhandlingarna: diskuterandet af »förbundsärenden». Därvid hade man tillfälle höra landsortsombudens uttalanden om förhållandena i de respektive orterna. Att dessa, i hvad som rörde anslutning till Förbundets sak och kvinnofrågan i sin helhet icke voro särdeles ljusa, framgick af de flestas upplysningar. Lokala intressen absorberade den allmänna uppmärksamheten, och man ställde sig oförstående gent emot en rörelse, som antogs i främsta rummet beröra hufvudstaden. Nyttan af Förbundets stipendieinstitution och platsförmedlingsverksamhet hade dock ingått i det allmänna medvetandet.

I dessa få ord torde kvintessensen af ombudens erfarenheter från de olika landsändarna kunna innefattas, en svartmålning om man så vill, som skulle verkat nedslående om den varit oväntad. Nu bekräftade den blott styrelsens uppfattning — och det som varit driffjädern till hela mötet — att en viss omorganisation af förbundsarbetet utåt vore behöflig. Andra tider fordra andra former, här visade det sig nu i hvilken riktning framtidsutvecklingen skulle gå, och således kan man om första mötesdagens diskussion, trots de många hårda läxor den gifvit, säga att den varit lyckad.

»Mottagningssamkvämet.»

Som afgjort lyckadt — och det utan någon reservation — torde dock första mötesaftonens »mottagningssamkväm» å Runans stora sal få betraktas. Vid detta tillfälle ägde »herr Stockholm» med familj — eller rättare »fru Stockholm» — oafsedt medlemmarna tillhörde Förbundet eller icke, rätt till tillträde, en förmån, som man i så stor utsträckning som utrymmet det medgaf begagnade

sig af. Redan före den utsatta tiden, klockan 7, började en festklädd skara, däribland landsortens representanter som Förbundets gäster, fylla den rymliga salen, hvars kortsidor voro prydda dels med en byst af Fredrika Bremer, i en rik dekoration af palmer och flaggor, dels af en likaledes flagginramad kartong i svartkrita af Carl Larsson, framställande den fräjdade författarinnan vid yngre år. Sedermera fick man af aftonens föredrag veta, att det rum, där man nu var samlad till fest, spelat en viss roll i Fredrika-Bremer-Förbundets historia. För 20 år sedan, då den nuvarande Runans stora sal — f. d. La Croix' konsertsalong — var tagen i anspråk af Slöjdföreningens utställningsmontrer, hade nämligen vid ett i en vrå inkiladt skrifbord det då nybildade, ännu hemlösa Förbundet börjat sin byråverksamhet. Själftva platsen gaf således en osökt anledning att anställa betraktelser mellan förr och nu, mellan denna blygsamma början och det nuvarande festliga ögonblicket, då Förbundet såg fylkad kring sin fana — om vi så få uttrycka oss — en så stor samling personer, framstående inom olika områden af vårt sociala lif. De känslor, som denna jämförelse väckte hos Förbundets aktiva arbetare, voro också den uppriktiga tacksamhetens och glädjens.

Men låtom oss återgå till programmet. Den lilla talarstolen framför Fredrika Bremers byst bestiges af Förbundets ordförande. I några hälsningsord, däri tal. betonade, att Förbundets inbjudning till ett möte med anledning af dess 20-åriga tillvaro vore att likna vid en åtgärd för firande af en människas myndighetsålder, hälsades de närvarande välkomna, och uttryckte Förbundets ordf. samtidigt styrelsens glädje, att så många hörsammat kallelsen till 20-års-mötet samt en förhoppning, att resultatet af det samma måtte blifva en ökad sund och kraftig verksamhet för vårt lands kvinnor och därigenom för hela landets utveckling. Därpå lämnade fru Montelius ordet åt fröken Adelsborg, hvilkens uppgift var att lämna en historik öfver »Förbundets 20-åriga verksamhet».

Det var hufvuddragen af ett 20-årigt oförtrutet, ärligt och oegennyttigt samt, talarinnan tyckte sig ha rätt att äfven säga, framgångsrikt arbete, som nu upprullades för åhörarne. Detta arbetes olika faser, dess många detaljer och utvecklingsstadier borde icke vara obekanta för denna tidskrifts läsare, då Förbundets historia ju är tecknad i Dagnys spalter, och ett in extenso återgifvande af föredraget här har ej heller ansetts nödigt, men

trots det att Förbundet genom sitt organ under årens lopp hållit allmänheten au courant med hvad det velat och verkat och trots de många påtagliga resultaten af dess sträfvanden, verkade nog för mången en hel del sidor ur denna kortfattade 20-års-berättelse som något nytt. »Har ni uträttat allt det där? Det visste vi inte», var det yttrande, som efter föredragets slut mötte styrelsens medlemmar från många håll, och den aktning, ja beundran, som oförtydbart blandade sig med förvåningen, fick ju öfverskyla det för ens själfkänsla mindre smickrande som låg i själfva frågan. Ändamålet med föredraget, det att upplysa de okunniga eller glömska om Förbundets betydelse och hvad det åstadkommit, var emellertid vunnet, och då, sedan fröken Adelborg stigit ned från talarstolen, det ungdomliga musiksällskapet S. S. U. M., hvilket haft vänligheten åtaga sig den musikaliska delen af underhållningen, uppstämde »Vårt land», torde nog litet hvar ha känt, att det fanns ett samband mellan det af kvinnor för kvinnor i tysthet utförda utvecklingsarbetet, hvarom det enkla men dock så värtaliga föredraget haft att berätta, och det »dyra ord», som heter vårt fosterland.

Härmed var emellertid den allvarliga delen af programmet genomgånet. Nu följde en stunds förbistring innan föreläsningssalen hunnit förvandlas till bankettsal, men genom en hel här af vaktmästares bemödanden, blef det så småningom lugn i kaos, och hela sällskapet befann sig snart ordnad i själfvalda kottierier kring småbord i den stora salen, och en animerad supé vidtog, då och då kryddad af en fosterländsk sång, uppstämd af de unga musikanterna.

Vid desserten hölls tal af fru Montelius för de bortgångnas minne och af fröken Mathilda Silow för Förbundets gäster från landsorten, hvilket tal å dessas vägnar besvarades af skolföreståndarinnan fröken Anna Danielson från Kalmar.

Ordförandens tal lydde sålunda:

Under den inbjudan som hösten 1884 utfärdades till bildande i Stockholm af ett förbund, som skulle blifva en lefvande minnesvärd öfver Fredrika Bremer, den ädla banbryterskan för den svenska kvinnans framåtskridande, funnos sex namn: 2 manliga och 4 kvinliga; dessa voro riksantikvarien Hans Hildebrand, d:r Gustaf Sjöberg, fru Sophie Leijonhufvud-Adlersparre, känd under skriftställaremärket Esselde, fru Ellen Ankarsvärd, fru Fredrika Linnell samt fröken Ellen Fries.

Af inbjudarinnorna finnes ingen kvar ibland oss.

Då vi nu äro samlade vid en märkessten på den väg, som Förbundet har att vandra, är det ett hjärtebehof att frammana deras gestalter för vår inre blick och ägna en tacksamhetens tanke åt dem, som — ehuru borta — lefva i det verk de skapat.

Lik en forntida stafkyrka synes mig den nya byggnad, som inbjudarne reste; männen utgjorde de framstående, sirade pelarne vid ingångsporten, under det att kvinnorna voro de enkla men fasta hörnstolparna; för byggnaden såsom helhet voro de alla lika oundgängliga.

De fyra kvinnorna kompletterade hvarandra på ett förvånansvärdt sätt.

Esselde, hufvudet högre än de flesta af sitt kön, såg i fjärran det mål hvartill man borde sträfva, och då hon äfven tyckte sig skönja vägen som ledde dit, drefs hon af sin lifliga, initiativkraftiga ande in på denna väg. De hinder som där reste sig bekymrade henne föga, än mindre afskräckte de henne, man skulle blott med enade krafter lugnt och med lämpor undanröjja dem. För henne fanns ingen tvekan att ej villiga händer skulle finnas redo att hjälpa till vid arbetet, det måtte vara aldrig så svårt, — och hon fann dem också alltid.

Lugn, med en förmåga af logisk skärpa, ovanlig bland kvinnor, stod vid *Esseldes* sida *Ellen Ankarsvärd*. En ovanligt stor beläsenhet, jämte ett medfödt klart omdöme, gjorde henne till en förträfflig rådgifverska och satte henne i stånd att påvisa den väg, som i ena och andra fallet borde väljas. Alltid skeptisk då förslag väcktes om nya företag, sökte hon stundom stäfja *Esseldes* entusiastiska ifver, hvilken hon dock i tysthet djupt beundrade. Om emellertid vid ett sådant af henne afstyrkt företags genomförande härfvans trådar började trassla sig, såsom hon förutsagt, så tvekade *Ellen Ankarsvärd* ej att oförtröttadt göra sitt bästa för att reda ut dem och hennes små fina fingrar lyckades vanligen så småningom att få hvarje tråd att löpa klar, utan att någon brast.

Moderligheten i den nya organisationen representerades af fru *Fredrika Limmell*. Varmhjärtad och vidhjärtad som få, var hennes famn och hennes börs öppen för alla och en hvar, som i kärlekens tecken ville arbeta för enskildt eller allmänt väl. Trofast bar hon upp den stundom vacklande förbundsbyggnaden och stärkte med hjärtevarma ord sina medarbetars kors mod och tillförsikt.

Den fjärde slutligen af stiftarinnorna, den unga generationens representant, fil. d:r *Ellen Fries*, var den första kvinna, som plockat de högst sittande frukterna på det kunskapens träd, som — tack vare *Fredrika Bremer* — blifvit tillgängligt för vårt lands kvinnor. Ej underligt därför att hon nu å sin sida var villig att arbeta för andra kvinnors bästa. Med gläd, friskt mod grep hon verket an, ty som historiker hade hon lärt förstå utvecklingens lagar och visste hvad dessa kräfva. Längre fick hon dock

ej fortsätta det arbete, af hvilket man lofvade sig så mycket; ehuru ung skördades hon, ej långt efter de andra stiftarinnorna, af döden.

Dessa fyra fint bildade, måttfulla och klarseende kvinnor voro de hvilka från början angåfvo tonen inom det förbund, som ville i Fredrika Bremers anda verka för kvinnans höjande i hvarje afseende och inom alla områden.

Man kan säga att de gåfvo Förbundet till valspråk »fortiter in re, leniter in modo», och förvisso främjas kvinnans rättvisa sak bäst genom hofsamhet i uppträdandet.

Kring de sex stiftarna flockades sedan en elitkår af män och kvinnor, hvilka som styrelse ledde Förbundets första öden.

Bland dessa var en, fröken Mina Forsell, hvilken under Förbundets första tid, då dess lilla farkost ännu tumlade om i bränningarna närmast stranden och hade svårt att taga sig fram, ej skydde någon möda. Antingen det gälde att endast sköta en åra eller för en kortare eller längre stund fatta rodet, som glidit ur en sjuks hand, ständigt var hon villig och färdig att gripa tag, tills hennes hand för alltid kallnade.

Heder öfver alla dessa bortgångnas minne!

Från dessa erinringar om oersättliga förluster som drabbat Förbundet, vända vi våra tankar med glädje och tacksamhet till hvad som står oss åter.

Under de tjugo år som gått hafva förhållandenas makt åstadkommit åtskilliga ändringar i den ursprungliga styrelsen, men vi äro nog lyckliga att hafva kvar i den nuvarande styrelsen *fem* af dem, som först togo ledningen.

Af dessa nämna vi i främsta rummet riksantikvarien Hildebrand. Förbundets ordförande från dess första tillblifvelse till ganska nyligen, har han med skicklig hand lotsat det fram, så länge hans tid — så småningom allt mera upptagen — tillät det, och Förbundets medlemmar och vänner böra tacksamt erinra sig hvad han under alla dessa år varit för detsamma.

Fröken Lilly Engström, fru Thérèse Gylden, fru Gertrud af Klintberg och fru Sophie Whitlock äro de öfriga fyra, hvilka oförtrottadt arbetat och alltfort arbeta för vårt kära förbunds utveckling och förkofran. I det vi tacka dem för hvad som varit, uttala vi vårt hopp, att de må taga fasta tag och ännu länge med oförminskadt intresse föra Förbundet framåt.

Då min blick glider öfver alla dessa ledande personligheter från Förbundets första dagar, dröjande med vemodsfull saknad vid några, med glad tillförsikt vid andra, stannar den slutligen vid en gestalt, som skymtar fram i arbetet redan från början, men då outvecklad och med osäkra konturer. Bland friherrinnan Adlersparres många framstående egenskaper var äfven den, att förstå att spåra upp och taga vara på slumrande möjligheter hos människor, med hvilka hon kom i beröring samt sätta dugande men opröfvade krafter i verksamhet. Hennes hemliga slagruta

hade sagt henne, att af Gertrud Adelborg skulle kunna väntas mycket, och så sattes hon till det späda förbundets vårdarinna. Uppgiften växte med hvarje år som gick, men Gertrud Adelborg växte med den. På hennes skenbarligen svaga skuldror har sedan årtal tillbaka den hufvudsakliga bördan af Förbundets verksamhet hvilat. Långt ifrån att söka afskudda sig den, är hon alltid färdig att tänka ut och taga upp nya verksamhetsområden för Förbundet, viss om att där ett arbete bör göras, där kommer nog äfven kraften att räcka till att utföra det.

Mätte sådana arbetare alltid finnas!

Må det förbund som bär Fredrika Bremers namn städse utvecklas och fortgå i hennes anda, och stiftarna och de trogna vårdarna af dess första två årtionden därigenom hedras och glädjas! Blifve det så!

På dessa ord klingade som ett gensvar vår vackra nationalsång »Du gamla, du friska» genom salen.

För att komplettera festberättelsan bör tilläggas, att det versifierade, humoristiska talet icke uteblef, men olikt hvad som brukar vara vanligt vid våra festtillställningar, dröjde denna *icke* in på de traditionella småtimmarna, kanske beroende därpå att inga starkare varor förekommo på kvinnornas fest. Det visade sig dock att sådana ej behöfdes till stämningens höjande.

Andra mötesdagen

var förmiddagen anslagen åt öfverläggning å Förbundets byrå mellan ombuden och särskildt intresserade tillsammans med medlemmar af styrelsen öfver vissa uppställda frågor.

Den första af dessa: »Kan något göras för motverkande af den starka tillströmningen af unga flickor till fabriksarketet?» upptog största delen af tiden. Af stort intresse var det att i detta ämne höra uttalanden från personer, förtroliga med arbeterskeförhållanden i vidt skilda delar af vårt land. Att på lagstiftningsväg söka hindra våra unga kvinnors inträde på fabriker, såsom ett till Förbundet ingånget skriftligt förslag åsyftat, hvilket i början af diskussionen upplästes, ansåg man på goda grunder vara både lönlöst och oklokt. Sverige hade börjat träda in i de industriella ländernas led, $\frac{1}{4}$ af vår fabriksarbetande befolkning är kvinnor, det gällde ej att lägga hinder i vägen för ungdomens utöfvande af ett ärligt yrke, men att söka uttänka medel, som gjorde den bättre rustad att taga upp kampen för tillvaron. De medel, som under diskussionens gång af flera tal. föreslogos till fabriksarbeterskans höjande voro: inrättandet af för kvinlig ungdom

afsedda yrkesskolor, matlagningskurser, fasta och ambulatoriska, tillsättande af yrkesinspektriser och införande af obligatorisk slöjd och huslig ekonomi i folkskolan. Diskussionen kan sägas ha utmynnat i följande förslag: 1) att till F.-B.-F.'s styrelse hemställa huruvida från dess sida något kunde göras för att få obligatorisk slöjdundervisning införd i alla statens folkskolor; 2) att styrelsen måtte arbeta för förverkligandet af önskemålet om *yrkesinspektriser* och möjligen *yrkesskolor*.

Andra frågan på programmet lydde: »Vikten för kvinnan att inse det nära sambandet mellan hemmets intressen och det offentliga lifvet». Något egentligt meningsutbyte utspann sig ej om detta ämne, hvilket dock på ett varmhjärtadt sätt utlades af tvänne af styrelsens medlemmar, båda gifta kvinnor, hvilka funnit, att arbetet för någon fråga af social betydelse vidgade hela ens åskådningssätt, något som måste, långt mer än om man egoistiskt försjönk i egna intressen, bidra till hela hemmets höjande.

Hvad den tredje punkten på programmet, »förslag angående bildande af ombudskretsar i landsorten», angår, inskränkte sig behandlandet däraf till ett yrkande af fröken M. Nordenfelt, som dels på grund af sin erfarenhet som ombud från Göteborg, dels på grund af en idé väckt vid deltagande i Dansk Kvindesamfunds möte i Aarhus, föreslog ombudsmanskapets ombildande till krets-komitéer efter danskt mönster. — Härmed var den andra långa och innehållsrika förmiddagsdebatten avslutad.

*

Mötesdeltagarna skildes nu en kort stund men möttes åter kl. $\frac{1}{2}$ 3 i Ateneums stora sal för att höra d:r Lydia Wahlström föreläsa öfver »Svensk kvinna inför svensk lag». Föredraget, som i sina hufvuddrag var byggt på jur. kand. Stjernstedts nyligen utgifna broschyr »Den svenska kvinnans rättsliga ställning», innehöll där bredvid så många intressanta historiska detaljer och en sådan rikedom på både fina och roliga pointer, att åhörarna kände sig både fångslade och roade och alldeles glömde bort att det var torr juridik man fick till lifs.

Då föredraget ingår i föreningen C. S. A's föreläsningsserie, kan det i sin helhet här ej meddelas, slutorden tillåta vi oss dock att ordagrant återgifva, emedan de ju uttrycka anförandets andemening.

»Vi behöfva lära oss», säger oss d:r Wahlström, »att arbetet för höjandet af kvinnans ställning inför lagen icke blott är ett

arbete för kvinnans intressen utan också är liktydigt med arbetet för samhällets välgång. Ty det är just samhället i sin helhet, som blir lidande på om icke de speciellt kvinliga krafterna få komma till sin rätt äfven i det offentliga lifvet.

Sålunda behöfva vi ej frukta för att större likhet inför lagen kvinna och man emellan skulle innebära något våld på den kvinliga naturens behof af själfuppoffring. Det stora hem, som omsluter oss alla och som vi kalla vårt fosterland, har behof af samma kvinliga krafter, hvilka hittills nästan uteslutande i hemmet ha fått göra sig gällande. Men för att dessa krafter skola kunna göra sig fullt gällande i samhället, behöfs en allmän förståelse mellan man och kvinna, som endast kan genomtränga samhället i den mån de båda stå som fria och själfständiga individer bredvid hvarandra. Som det nu är, har ett oansvarigt beskyddarförhållande å ena sidan och ett lika oansvarigt underdåningsförhållande å den andra i alla länder skapat klyftor mellan man och kvinna, och öfverallt där dylika klyftor uppstå, där finner man också en kvinnofråga. Allt arbete för utjämmandet af dessa onaturliga klyftor — och dit hör inte minst lagstiftningsarbetet till förbättrande af kvinnans ställning — är därför också ett led i arbetet på att skaffa kvinnofrågan ur världen. Och för den saken är det visserligen värdt att vi möda oss en smula.»

Sista aftonens diskussionsmöte

ägde rum å »Kvinnoklubbens lokal» Grefturegatan 24, f. d. Tattersall, en elegant dekorerad sal med en scenliknande estrad i fonden. Här samlades på aftonen den 13 januari mötesdeltagare och en hel del andra intresserade. På estraden hade ordförandens bord förutom referenternas fått plats. Det hela bar ovedersäglingen en mer affärsmässig prägel än på festen å Runan.

Mötet öppnades därmed att sekreteraren uppläste till Förbundet inkomna telegram med anledning af 20-årsmötet, (de återfinnas under Föreningsmeddelanden i detta häfte) hvarpå följande inledningsföredrag (äfvenledes återgifna på annan plats i häftet) höllos: Inledningsord af fru Agda Montelius till frågan: »*Huru skall Förbundets arbete i olika riktningar kunna fortsättas och utvidgas?*» Speciella inledare: fröken G. Adelborg: »Frågans betydelse för landsbygden; ekonomiska och praktiska synpunkter»; — fröken M. Aspmann: »Undervisning i barnavård som nödvändig del af den kvinliga uppfostran»; — fru A. Höjer: »Framstegsmoral»; — fröken C. Milow: »Hvad är att göra för ungdomens höjande och förädling i stad och landsbygd?»

Efter dessa anföranden, af hvilka hvart och ett höll åhörar-

nes intresse på det lifligaste fånet, följde en stunds diskussion, icke öfver hvarje föredrag i tur och ordning, utan meningsutbytets tyngdpunkt kom att läggas på frågan om höjande af vår landtbefolkning och på hvad Förbundet därvid kunde uträtta.

En del praktiska medel framkastades: såsom bildande af hemslöjds magasin i de olika orterna för att tillvarataga befolkningens möjligheter å hemslöjdsområdet; föreläsningars och nykterhetsföredrags hållande o. s. v.

Landshöfdingarnas och prästernas medverkan framhöllo flera talare som nödvändig, äfvenså folkskollärares — viktigast vore dock att folket själfv dettog i arbetet, enär arbetet genom folket vore verksammare än arbetet för folket. En mer eller mindre ljus syn på förhållandena i vår landsbygd visade sig väl hos de olika talarne, men i fråga om nyttan och nödvändigheten att ett arbete i de af inledarne framkastade riktningarna upptogs, rådde ingen meningsskiljaktighet. Någon resolution fattades dock ej.

Efter diskussionen samlades en del af deltagarne kring teborden, och med en enkel kollation afslutades den officiella delen af 20-årsmötet. För Förbundets styrelse och ombuden återstod dock

Tredje mötesdagen

och dess öfverläggning »angående utvidgad verksamhet inom Förbundet».

Fröken Nordenfelts föregående dag framlagda förslag rörande ombudskretsar togs som inledning till diskussionen. Enligt det samma borde kretsar bildas på alla större orter, och mindre orter skulle kunna sammansluta sig med vissa gemensamma sammanträdestider. Arbetet för hvarje Orts lokala intresse skulle pågå i hvar krets. Angående medlemsafgifter voro åsikterna olika likaså om sättet att finna resonnans för Förbundets idéer i de olika landsändarna. I det hela uttalade sig ombuden mötets sista dag långt förhoppningsfullare än under den första. Nödvändigheten af att föredrag om Förbundet höllas i landsorten framhölls dock med eftertryck, äfvensom af spridningen af tryckalster.

En uppriktig önskan att söka få ett kraftigare Förbundsarbete i gång tycktes emellertid besjåla alla mötesdeltagarne, äfven om sättet därför ännu icke var funnet. För att utarbete en plan för den blifvande utvidgade verksamheten beslöts till-

sättande af en komité, sammansatt af så väl styrelsemedlemmar som landsortsombud. Det är denna komité som »skall göra't», d. v. s. finna en praktiskt tillämplig form för de många väckande tankar, som under de gångna dagarna som en tändande gnista berört sinnena. På hvar enskild individ kommer det sedan an att göra formen till en lefvande verklighet.

*

Förmiddagssammankomsten tredje mötesdagen var på samma gång ett afsked. När mötet var slut sade Förbundets ordförande, som utan att tröttas under alla mötesdagarna ledt förhandlingarna, ombuden och de öfriga gästerna ett tack och farväl, hvarpå fru Andersson, född Bergensträhle, från Vexjö med några känsliga ord svarade.

Hvad som för öfrigt vunnits med mötet uttryckes kanske bäst i ett yttrande af en af våra ombud, att dessa dagar »verkat uppfriskande, eggande, enande på oss alla». Och för Stockholmsmedlemmarna, ej mindre än för landsortsrepresentanterna, har mötet efterlämnat ett värmande intryck. Man har känt hur välgörande det personliga sammanträffandet varit för att hos medlemmarna i vårt förbund stärka samhörighetskänslan, denna känsla, utan hvilken intet verkligt framgångsrikt samhällsarbete är möjligt, och att, då det rör förbättrandet af kvinnans ställning, samarbete och samförstånd äro nödvändiga mellan alla Sveriges rättänkande kvinnor.

Förbundets styrelse tycker sig således med full rätt kunna säga, att dess 20-årsmöte lämnat rik behållning.

L. D—n.

*—

Huru skall Förbundets arbete i olika riktningar kunna fortsättas och utvidgas?

Inledningsord af fru *Agda Montelius*.

»Arbetet för kvinnans höjande är hos oss lyckligen börjad, men det måste fullföljas i vidare kretsar och med mera samlad kraft» säger fru Adlersparre i ett anförande med anledning af Fredrika-Bremer-Förbundets bildande.

Dessa ord af Förbundets stiftarinna kunna nu, efter 20 år, med lika rätt anföras som då de först uttalades. Vi hafva visserligen i går hört, att mycket har Förbundet haft lyckan att kunna uträtta, men det är dock alltsammans blott en början. Två decennier, som äro en betydande del af en individs lif, äro försvinnande små, då det gäller mänsklighetens framåtskridande mot fullkomning; andra tidsmått än våra hvardagliga måste där tilllämpas. Att kvinnans medverkan vid utvecklingen af mänsklighetens stora lifsfrågor är för detta framåtskridande nödvändigt, därom äro vi förvissade. En vandring, under hvilken ena hälften af de i färden deltagande skall bäras eller släpas med, medan den andra antingen slött stirrar ned på jorden eller sträcker sig uppåt med önskan om vingar, den blir ej blott trög, utan den kan lätt nog komma att gå i orätt riktning. Om däremot alla stadigt stå på sina egna fötter, ingen tynger och håller den andra tillbaka, utan alla stöda och lifva hvarandra till ständigt nya ansträngningar och med ifver och intresse sträfva framåt mot ett i fjärran vinkande härligt mål, då är faran att detta skall förloras ur sikte betydligt minskad.

Hvarje sträfvan att få kvinnorna — den större hälften af mänskligheten — att stå som själfständigt tänkande och arbetande medlemmar af det samfund där de lefva, är därför ej allenast af vikt, utan så viktig, att man kan säga, att hvarje folks framtid beror på framgången af dessa sträfvanden.

Fredrika-Bremer-Förbundets uppgift, som ligger just häri, är därför rent af förskräckande stor.

Lyckligtvis har under årens lopp den ena associationen efter den andra uppstått, som upptagit enskilda delar af verksamheten, och Förbundet har kunnat lämna det direkta sysslandet med åtskilliga frågor, som för arbetet i dess helhet äro af vital betydelse. Vi vilja bland dessa nämna t. ex. nykterhet, för hvilken befordrande starka krafter äro i verksamhet; sjuksköterskeutbildningen, som allt mer af Röda Korset m. fl. organisationer föres framåt, samt frågan om politisk rösträtt för kvinnan, hvilken nyligen af en ytterst lifaktig institution upptagits. Intresset inom Förbundet är dock naturligt nog alltid lefvande såväl för dessa frågor som för alla dem, med hvilka Förbundet aldrig haft någon direkt beröring, men hvilka äro af betydelse för framåtskridandet. Vi vilja bland dessa nämna t. ex. arbetsstugorna, där arbetsförmåga och arbetsglädje utvecklas hos barnen inom Sveriges olika bygder. Många andra finnas äfven, men det oaktadt återstår oändligt mycket att göra.

Då vi läsa fru Adlersparres ord:

»Det stora flertalet svenska kvinnor, kringspridda som de äro i vårt glest bebyggda land, har saknat insikt, mod och tillgångar och framför allt den sammanhållning och ömsesidiga hjälp, som fordrats för att de fullt skulle ha kunnat tillgodogöra sig den rätt till bildning och förvärf samt medborgerligt inflytande, som

lagstiftningen tillerkänt dem», så känna vi med tacksam glädje, att någon ändring till det bättre har här inträdt; de Förbundets stipendier som, just genom sammanhållning af kvinnor samlade till hjälp för andra kvinnor, kunnat utlämnas till många, som törstat efter bildning och ett verksamt, oberoende lif i olika delar af vårt land, hafva härvid varit af stor betydelse, såsom idéns första bärarinna hoppades. Dock gäller det att alltmere till kvinnor af alla klasser ute i bygderna »sprida kännedom om deras rättsliga ställning samt däraf följande rätt och plikt så väl för maken och modren som för människan och medborgarinnan». Det gäller äfven att »sprida kännedom om grunderna för en sund ekonomi, väcka håg för enklare lefnadssätt samt ett kraftigare deltagande i sparkassor, försäkringsanstalter och andra inrättningar till främjande af en förnuftig hushållning», såsom det heter i programmet.

Det gäller ytterligare att öfverallt i bygderna taga hand om ungdomen, bereda upplysning, intresserande sysselsättning och oskyldig förströelse och därigenom göra lifvet i hembygden så tillfredsställande, att åtrån — så naturlig för unga, lifliga själar — att söka omväxling och en rikare tillvaro i de lockande men farliga storstäderna eller på andra sidan hafvet, allt mindre gör sig gällande.

Framför allt gäller det, att ingen kvinna får »stå liknöjd och omedveten midt i den jäsande rörelse som pågår omkring oss, på det moraliska så väl som det sociala området».

På hvarje ort, där det finnes om ock blott ett par kvinnor, som äro vakna för sin betydelse och sitt ansvar, där kan alltid en verksamhet börjas, ty små resurser behöfva ej hindra. Ökade krafter och nödvändiga medel skola nog komma efterhand, om blott den ringa början är god och de arbetande osjälfviskt sätta in sitt intresse och sin kraft i det påbörjade verket. Möjligheter till utvidgning, där så behöfves, kan måhända äfven så småningom sökas hos hushållningssällskapen eller, där arbetet afser städerna, hos stadsfullmäktige.

Man måste lefva sig in i sitt samhälles lif, så att man i sitt sinne blir klar på hvad som i främsta rummet bör och behöfver göras och så väcka intresset hos andra att vara med där om och gemensamt tänka ut saken praktiskt i alla detaljer, innan man griper sig an, ty det bör aldrig få med skäl heta, att kvinnorna kasta sig på saker, utan att veta hvad de göra.

Svårigheter skola säkerligen ställa sig i vägen och måhända af anhöriga och vänner kraftigt påpekas, men man får ej låta blicken fasthänga vid dem, fastän de ej få förbises. Svårigheterna äro till för att öfvervinnas och man kan trösta sig med, att de första alltid äro de värsta. Kraften kommer med kampen och man blir i stånd att göra det, hvarom man aldrig kunnat drömma, emedan ens anlag och första böjelser ligga långt därifrån. Mången gång kän det nästan synas en själf förmätet, det man drifves att

göra; men det är aldrig förmätet att söka göra sin plikt, och tröstande sig med den tanken går man lugnt i elden och kommer förvisso oskadd därur, såvida man, glömsk af sig själf, endast haft plikten för ögonen.

Det är så kvinnorna skola arbeta för det allmänna. På en hvar af oss alla som gripit verket an beror ej ett speciellt arbetes framgång allenast utan framgången af kvinnornas arbete för samhället. Hvad vi hafva till uppgift att föra in i samfundslifvet är kärlek, sanning och rättfärdighet, dessa tre faktorer som vi med sorg så ofta sakna i det offentliga lifvet och dess förhandlingar. Komma vi ej med dessa insatser, som visst icke äro nya, men som dock i allmänhet synas vara det, i vårt samhällsarbete, så kunna vi lika gärna stanna utanför. Det är ej kvinnor som äro lika män, som behöfvas, utan kvinlig uppfattning skolad och tuktrad af själfbehärskning.

Samhället behöfver oss, samhället väntar oss, medvetet eller omedvetet. Må vi kärleksfullt och omtänksamt taga upp de små uppgifter som ligga vid vår dörr och i deras handhafvande utveckla vår praktiska förmåga, utbilda oss för större uppgifter, visa om vi duga och i så fall hvad vi duga till, och så bereda väg för de kvinnor som komma efter oss. »De gamla arbetarne måste bereda jorden för de nya. Odlingsarbetet får aldrig stanna; framåtskridandet icke hvila» sade fru Adlersparre vid Fredrika-Bremer-Förbundets bildande.

Kvinnofrågan har i vårt land burit prägeln af sina grundläggare, ädla, högt stående sedliga personligheter. Detta är ett arf som vi fått att vårda. Måtte vi kunna lämna det rent till dem som skola taga emot det efter oss. Det sker endast därigenom att vi med öppna ögon se vår plikt — stor eller ringa — ej skygga för mödan eller ansvaret, utan taga upp arbetet i kärlek, med sanning och för rättfärdighet.

Ekonomiska och praktiska synpunkter.

Referat af fröken *Gertrud Adelborgs* föredrag.

Vi hufvudstadsbor äro, då det är fråga om framstegsarbete i allmänhet, benägna att allt för mycket tänka på städernas befolkning, vi glömma lät att $\frac{4}{3}$ af Sveriges innebyggare äro bosatta på landsbygden. Jag skulle därför nu särskildt vilja fästa mig vid betydelsen af, att de idéer, för hvilka Fredrika-Bremer-Förbundet gjort sig till målsman, vunne spridning å vår landsbygd. Jag tänker då icke direkt på de små stugor, som ligga en och en inne i skogarna, hur önskligt det än skulle vara att man nådde till hvar och en af dem, utan på de orter, där en större befolk-

ning är samlad, såsom vid municipal- och stationssambhällen, större egendomar, bruk m. m. Hur finna utvägar för kvinnornas höjande å sådana platser?

Granskar man kvinnofrågans olika områden vid arbetandet för densamma, är det ju klart, att den etiska delen däraf är den viktigaste, men lika klart synes det mig vara, att denna frågas lösning säkrast vinnes, om man tager hänsyn till kvinnans ekonomiska ställning och praktiska verksamhet inom hemmet. Hur högt vi än må sätta det etiska målet, så vinna vi säkerligen intet med att blott så att säga sväfva i molnen och endast sysselsätta oss med idéer, vi måste taga lifvet sådant som det är. Det kan då ej nekas, att den praktiska och ekonomiska frågan spelar en utomordentligt viktig roll i vår tillvaro. Möjligen kan det förefalla, som om jag såge saken ur en allt för realistisk och materiell synpunkt, som om jag tänkte: få kvinnorna blott tillräckligt med pengar att råda öfver, så bli de i och med detsamma bättre människor. Detta är naturligtvis inte min mening. Däremot är jag öfvertygad om, att den oberoende ställning penningen gifver, bidrager till höjandet af själfaktning, och det är en högre själfaktning, som hvarje kvinna, ej minst landets arbetande kvinna, så väl behöver.

Huru skall Fredrika-Bremer-Förbundet i detta fall kunna göra någon insats? Huru skall man kunna tänka sig Förbundets verksamhet så ordnad, att ett inflytande i ofvan antydd riktning skall kunna göra sig gällande? Svar på dessa frågor kan jag här naturligtvis endast antydsvis lämna. Ett par förslag tillåter jag mig dock att framkasta.

Man tänke sig att i Fredrika-Bremer-Förbundets namn bildades inom de olika länen afdelningar, kretsar, eller hvad namn man vill gifva dessa slags filialer, med ändamål att verka inom hvar ort för sådana frågor, som där vore mest af behovet påkallade. Här ett par exempel.

Att göromålen för hem och gård af landtbefolkningens kvinnor ofta skötas på ett föga tillfredsställande sätt, torde vara allmänt känt. Inrättandet af *hushållsskolor* bör vara ett godt medel att få denna brist afhjälpt. På en del orter kunde dessa hushållsskolor förbindas med folkskolan, å andra vore de ambulatoriska matlagningskurserna att föredraga, åter å andra orter kunde man söka få s. k. landtmannakurser för kvinnor till stånd. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det icke är nödvändigt att dessa företag alltid direkt upprättas af och ej heller att de ekonomiskt uppbäras af dem som väcka idén. Hushållningssällskap och landsting disponera medel, anslagna för en hel mängd praktiska och nyttiga företag. När kvinnorna styrkt sin kompetens i fråga om initiativtagandet eller igångsättandet af ett allmännyttig företag, skall säkert anslag för ändamålet lätt kunna erhållas. Hvad särskildt landtmannakurser angår kan jag nämna, att då sådana kurser ordnades i en socken i Dalarne var deltagandet så

lifligt, att dubbelkurser måste gifvas, och deltego i desamma 100 män och 102 kvinnor.

Ett annat sätt att höja landtbefolkningen är att bland kvinnorna å en ort sprida kunskap om den hjälp man kan ha af de af staten aflönade mejeri-, trädgårds- och fjäderfäafvels-konsulenterna, hvilkas åliggande det är att biträda med ordnande af en rationell handtering. Hvad särskildt trädgårdsskötseln angår, vore dock det mest effektiva, att i likhet med hvad sedan flera år genomförts i Finland, anställa trädgårdsinstruktriser. En instruktis (härtill väljes en bildad kvinna, som genomgått erforderlig kurs i trädgårdsskötsel) kallas till en ort, som är tämligen tätt befolkad. Instruktisen biträder med råd och dåd i fråga om den lilla täppans skötsel, hon lämnar om våren undervisning i gräfning, gödning m. m., medför frön och plantor till försäljning, har under sommaren alla de små trädgårdarna under sin uppsikt och när hösten kommer anordnas en utställning med buskar och träd som pris. Huru mycket skulle ej på denna väg kunna göras för att väcka intresset för de små trädgårdarna till lif! En trädgårdsinstruktis' uppgift, hur väl skulle den ej lämpa sig för våra egendomsägares döttrar! Längtan efter att få något att göra, som skänker lifvet innehåll, ligger ju i tiden, men huru ofta söka ej våra unga flickor tillfredsställelse för denna längtan utom hemmet, de »gå öfver ån efter vatten» under det att arbete nog ligger redo för dem invid deras egen dörr! Tilläggas bör, att här som öfverallt fordras för den undervisande en verklig insikt i ämnet. Hvad kunskap i trädgårdsskötsel beträffar, lämnas ju sådan i de på de senare åren upprättade kvinliga trädgårdsskolorna. Vid trädgårdsskötsel torde som vid mejeri- och hönsskötsel det kooperativa systemet i viss mån med fördel kunna tillämpas.

Nu framställer sig den frågan: hvad är sammanhanget mellan alla dessa praktiska saker och kvinnans etiska höjande?

Först skulle jag då vilja sätta det enda ordet: uppfostran. För att vi på ett värdigt och fullgodt sätt skola kunna utföra det arbete som åt oss förelagts, fordras att vi fostras därtill. Att år från år uträtta dagens sysslor, att utan rätt kunskap om deras skötsel, planlöst och liknöjdt göra ifrån sig sina husliga åligganden, verkar ovillkorligt demoraliserande och alstrar denna liknöjdhet och slöhet, som vi så ofta finna hos den under ett hårdt arbete dignande bond- och torparehustrun. Lär henne att utföra sitt arbete väl, lär henne att sköta sin hönsgård, trädgårdstäppa, ladugård så att den ger den högsta möjliga afkastning, lär henne att omsätta sina händers verk i en ärligt förtjänt penning och hon skall känna sig moraliskt höjd i samma mån hon blir ekonomiskt friare. Hennes ställning i hemmet skall blifva en helt annan, då hon kan gifva sin åsikt om dettas skötsel eller barnens uppfostran stöd af den af henne själf förvärfvade arbetsförtjänsten. Andelssystemets betydelse för landtbruket är i våra dagar ett allmänt erkänt faktum. Såsom aktiv medlem i en

andelsförening skulle bondhustrun träda fram ur skuggan, hennes arbete, om det vore väl utfördt, skulle vinna erkännande, och den insats hon komme att göra skulle lända till husets heder på samma sätt som husfaderns, för att ej tala om hur vetskapen om, att man utgör ett led i en association af många för ett godt ändamål verkande krafter måste väcka företagslusten och stärka ansvarskänslan.

Höjande af landtbefolkningens kvinna, moraliskt och ekonomiskt, sätter jag som en af de förnämsta uppgifter vårt förbund i framtiden har sig förelagdt.

Undervisning i barnavård som en nödvändig del af den kvinliga uppfostran.

Referat af fröken *Maria Aspmans* föredrag.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets samkväm den 17 mars 1899 diskuterades frågan om »Utbildning af barnavårdarinnor och barnens uppfostran före skolåldern». Diskussionen var liflig och efter ytterligare ett möte konstituerades den 5 febr. 1900 Sällskapet Barnavård, som har till uppgift att sprida intresse och kunskap om späda barns vård och uppfostran. För att förverkliga denna sin uppgift, upprättade sällskapet följande år en anstalt, där praktisk och teoretisk undervisning i späda barns vård lämnas unga kvinnor. Anstalten är belägen Brännkyrkogatan 88; eleverna bo inom anstalten, och kursen varar 3 månader.

Redan från början hade några af stiftarna klart för sig, att nästa steg borde bli att söka få barnavård likaväl som handarbete och hushållsgöromål att ingå i den kvinliga allmänbildningen, d. v. s. att upptagas på skolans arbetsordning.

Ofvannämnda steg togs af Föreningen Klara Barnavård, som i nov. föregående år upprättat en försöksanstalt, Klara Östra Kyrkogata 1, där undervisning i späda barns vård meddelas flickor, som genomgå eller som genomgått folkskolans högsta klass. Arbetet är här ordnad på ungefär samma sätt som vid mönsteranstalten å söder, men Klara Barnavårds elever bo ej i anstalten och kursen varar endast 4 veckor.

Ofta gestaltar det sig så i ett hem, där ett litet spädt barn finnes, att moderns tid är helt och hållet, både dag och natt, upptagen af den lilla. Lillan skriker, och det betyder i mors, i syskons, ja äfven i fars öron: »jag vill upp», och mor lyder. Hon må laga mat, äta, stryka, ja hvad hon än har för händer, skall lillan sitta på armen. Att det vore bäst för båda parter, såväl för mor som för barn, om lillan fick ligga stilla i sin säng,

äfvenså att barnet har rätt att fordra mat på bestämd tid, detta får man genom erfarenhet lära vid anstalten »Barnavård». Äger modern en rätt kunskap i barnskötsel, kräfvdes därför ett mycket mindre mått af tid och arbete, än om hon ej äger denna kunskap, och mera af hennes krafter kunna sparas till skötandet af hemmets öfriga sysslor.

Renlighet, frisk luft, ljus äro saker, som skolflickorna väl hört talas om vid undervisningen i hälsolära, men nu få de praktiskt tillämpa denna lära och njuta af dess resultat. Hvad de sålunda uträtta i hygienens tjänst, tvätt, mangling, strykning, kommer dem sedan till nytta ute i lifvet.

Genom ett besök på »Barnavård» får man en rätt inblick i hvad anstalten vill. Vi stanna vid en af hemmets små skyddslingar, där hon ligger i sin lilla säng. Den unga sköterskan berättar, att den lillas mor arbetar på en fabrik, innan hon går till sitt arbete aflämnar hon sitt barn i anstalten. Den lilla tages emot, badas, matas och lägges i sin säng, under hela dagen skötes hon af samma vårdarinna och då kvällen kommer, iklädes hon sina egna kläder och afhämtas af modern. Ni får också veta om den fattiga moderns svårighet att ensam försörja sitt barn, att det ej har någon far, men man lär sig också förstå, att det ej blott är en ekonomisk utan äfven en moralisk tjänst, som här bevisas modern, då hon ej behöfver skiljas från sitt barn och att häri kanske ligger räddningen för dem båda.

I en annan bädd ligger en liten gosse, som är nästan lam i hela ena sidan. På vår fråga svarar sköterskan, att hans far är drinkare. Det är, om man så vill, praktisk undervisning i nykterhet.

Af de svar, som afges, märker man, att de unga sköterskorna med kärlek och intresse omfatta sina skyddslingar. Visserligen begär man ej, att den kunskap i späda barns vård, som här meddelas, skall göra flickorna till mönstersköterskor, lika litet som man af handarbetsundervisningen i skolan fordrar, att den skall utbilda till yrkessömmerskor eller att matlagningsundervisningen i skolköken skall skapa fullärda kokerskor. Hvad man emellertid hoppas kunna ernå är, att äfven en kortare kurs i Klara Barnavård skall bibringa våra flickor på ett annat sätt än i böcker, genom eget arbete och egna iakttagelser, ett så stort mått af kunskap i späda barns skötsel och vård, att de lära sig förstå hvilken värnlös varelse ett litet barn är och att det har rätt att fordra all vår kärlek, alla våra omsorger. Att väcka deras ansvarskänslighet emot ett kommande släkte är hvad vi vilja lära dem, i hopp att denna ansvarskänsla skall blifva dem en bärande kraft genom lifvet. De skola då döma lika ömt och rättfärdigt som den unga sköterska, hvilken, på tal om ofvan nämnda faderlösa lilla, yttrade: »Inte rår hon för att föräldrarna ej låtit viga sig», och våra unga flickor skola samtidigt komma att tänka på, att barnet har rätt till ej blott moderns utan äfven faderns kärlek, att det har rätt till ett hem.

Den kvinliga ungdom, som får en på naturvetenskaplig grund byggd riktig kunskap om fortplantningen och som genom arbete för barnen får sin ansvarskänsla gent mot dem väckt, skall på mer än ett håll föra in en högre sedlig och kristen åskådning i världen.

I det stora hela taget kan vårt samhälle, huru högt vi än anse oss stå som kulturvärdar, icke berömma sig af något större mått af ansvarskänsla för de små. Här i Stockholm dogo 1901 ungefär 17,5 % i åldern under ett år af de under året födda, d. v. s. mer än hvarjtio sjätte barn. Dödsprocenten af de inom äktenskap födda var 12, men utom äktenskap 30, d. v. s. i det närmaste hvarjtredje barn. De förnämsta dödsorsakerna voro rubbningar i matsmältningsorganen samt s. k. medfödd svaghet. Att svagheten är medfödd bestrides af en del läkare, som framhålla, att alla barn, fränsett ärfta sjukdomar, födas friska, alltså med lika möjligheter till utveckling. Den höga dödsprocenten bland späda barn i allmänhet och särskildt bland de mindre lyckligt lottade måste således bero på dålig vård. Låt oss försöka arbeta för att Sveriges alla kvinnor måtte få någon kunskap i späda barns vård, därmed är visst ej målet god barnavård vunnet; men bättre barnavård skola vi kunna åstadkomma trots nöd och last.

Hvad skulle kunna göras? Vi ha litet hvarstans barnkrubbor, i hvilka mottagas barn före skolåldern, men ej späda barn. Skulle inte en eller annan barnkrubba försöksvis kunna omorganiseras, så att den äfven kunde mottaga späda barn samt ställas under sakkunnig ledning? Den nya barnkrubban skulle då göra skäl för namnet (de ursprungliga barnkrubborna upprättades ju för späda barn). Dessutom skulle den då äfven kunna tjänstgöra som anstalt för undervisning i barnavård. — Undervisning i späda barns vård skulle kunna ställas i samband med skolköksundervisningen, då vore ju matfrågan för anstalten löst, och vi skulle få något som kunde kallas husmoderskurser. — Vi ha stora barnhem för flickor, där flickorna få stanna tills de äro vuxna, men där inträdesåldern är bestämd till 6 à 7 år. Hvarför skulle barnhemmet ej kunna ta emot späda barn, i hvilkas vård de äldre inom hemmet kunde få undervisning? Skulle man inte vidare kunna arbeta för att barnavård togs upp på arbetsordningen vid våra kvinliga folkhögskolor? Det ekonomiska understöd, som behöfves, skulle kunna erhållas af myndigheter, föreningar eller fonder, som redan finnas, eller af enskilda personer. — Alltid kan man ju genom föredrag, genom uppsatser i tidningar och tidskrifter samt genom broschyrer väcka intresse och sprida någon kunskap i detta viktiga ämne.

Det finns väl ej i vårt land något samhälle, stort eller litet, där det ej förekommer späda barn utan huld och skydd, och vi skola hoppas, att det ej skall dröja länge, förrän det öfverallt äfven finnes kvinnor, som inse betydelsen af god barnavård, och som skulle vilja och kunna ägna sina krafter åt att åstadkomma en sådan.

Intresse för barnavård ligger i tiden. I Danmark är en nationalförening för späda barns vård under bildning, i Norge börjar i år en »barnpige kurs», i Tyskland och i Österrike arbetas i samma riktning och i England föreslår en af staten tillsatt komité bland andra medel för att höja den engelska racen äfven obligatorisk undervisning för flickorna i hälsolära, matlagning och barnavård. Öfverallt börjar man känna ansvaret för de späda barnen och arbeta för deras bästa.

Jag tror att Sverige har äran af att vara det första land, där späda barns vård tagits upp som läroämne för kvinlig ungdom, men ännu äro eleverna alldeles för få. Vi behöfva flera utbildningsanstalter, flera elever, flera unga kvinnor, som kunna sprida kunskap i barnavård och kännedom om de nuvarande bristerna samt på så sätt arbeta fram den allmänna mening, som skall framkalla en förbättring i stort. Att Sveriges alla kvinnor skulle komma att praktiskt och teoretiskt sätta sig in uti späda barns vård, se där målet.

Framstegsmoral.

Föredrag af fru *Anna Höjer*

För ett och ett halft årtusende tillbaka yttrade en af kyrkofäderna till en stor åhörarskara: »Den tid är kommen, att männen skola varda *rena* och kvinnorna *starka*». Auditoriet sade sins emellan, att talaren tagit miste och menat tvärt om. Men han upprepar: »Det är den högsta lagen, som blifvit oss uppenbarad, och samhället skall fortfara att halta fram och vara behäftadt med stora brister, tills denna sanning trängt igenom».

Känna vi ej omedelbart, att detta är sant, känna, att allt som går i riktning af att göra männen *rena* och kvinnorna *starka* är framstegets moral?

Sexton århundraden hafva gått, sedan dessa ord uttalades, och män och kvinnor hafva i stort sedt förblifvit det de varit: samhället har haltat fram på mannens immoralitet och kvinnans svaghet. Är ej detta vår erfarenhet, som arbetat på detta område, och skulle vi ej många gånger känna arbetet mindre tungt, ställningen mindre förtviflad, om ej kvinnorna vore så svaga?

Sexton århundraden hafva gått, men ser det ej i vår tid ut, som bristerna vore än större, samhällssären än mer gapande? Afgrunder af laster och brott hafva blottats på detta område, brott, hvilkas befintlighet ännu för jämförelse kort tid tillbaka var obekant, såsom till exempel »den hvita slafhandeln». Men det torde just vara den nya verksamhet, som med afseende å dessa frågor

utvecklats, som ledt till uppdagandet af de stora bristerna, och det är de undersökningar, enquêtes och studier, som efter midten af förra århundradet ständigt fortgått, som ställt hithörande spörsmål uti en klarare och delvis ny belysning.

Maxime du Camp uppgifver, att uti Paris 120,000 kvinnor lefva af »la galanterie»; jag har sett siffran hos andra författare uppgifvas till 300,000, och likartadt torde förhållandet vara uti andra storstäder. En undersökning af sömmerskornas arbets- och löneförhållanden i samma stad har skett under de senare åren och ådagalagt, att omkring 300,000 kvinnor därstädes förtjåna sitt bröd med nålen och att deras årsinkomst i genomsnitt uppgår till 600 frcs. Då minimallefnadskostnaden enligt samma uppgifter utgör 599 frcs 50 cmes, återstå för arbetslöshet, sjukdom och i allmänhet oförutsedda utgifter 50 cmes — 36 öre! Anar man ej ett sammanhang mellan det stora talet af fallna och det vida större antalet — dessa voro ju uteslutande sömmerskor — af så ytterst svagt aflönade? Det går ej längre an, att, som en svensk författare i slutet af förra århundradet, helt enkelt angifva prostitutionens orsak som en del lata kvinnors lättja och lättsinne. — Men otvifvelaktigt är ett framsteg skedd redan därigenom, att ljus blifvit kastadt öfver dessa förhållanden — samhällenas själfkänedom är i likhet med individens första villkoret för regeneration.

Männens immoralitet har icke ansetts, anses på en del efterblifna håll ännu icke försäkra någon samhällsskada, ty »deras immoralitet skadar icke hemmen, hvilket däremot är händelsen med kvinnornas». På konferenser och kongresser hafva hittills läkare, jurister och representanter för ordningsmakten diskuterat kvinnans lastbarhet, kvinnans sjukdomar, kvinnans samhällsfarlighet tillika med de åtgärder, som borde vidtagas för att straffa henne, oskadliggöra henne och mot henne skydda samhället. Delvis har ett omslag härutinnan ägt rum, och kongresserna uti Brüssel 1899 och 1902 hafva därvid bildat epok. De profylaktiska sällskap, som flerstädes — icke hos oss — bildats för att motarbeta immoralitetens följsjukdomar kalla sig sällskap för sanitär och moralisk profylaxi. Till och med personer, som i dessa frågor intaga en afgjordt konservativ ståndpunkt, visa ett visst — om ock emellanåt skäligen platoniskt — intresse för den manliga ungdomens uppfostran till större själfbehärskning, och det har blifvit, man vågar nästan säga åsikt, att minderåriga kvinnor, som stå i fara att hemfalla åt prostitutionen, skola omhändertagas, icke blott af medicinska skäl, för att uppfostras. Man börjae numera allmänt anse, något som endast för kort tid tillbaka väckte ogillande om ej ovilja, att ungdomen såväl den kvinliga som den manliga bör upplysas om lifvets lagar äfven på det sexuelt-området, och naturkunnighetsundervisning, utsträckt i denna riktning, meddelas numera allmänt i Stockholms flickskolor, hvarjämte för vuxna hafva hållits föreläsningar om de specifika »smittosamma

sjukdomarne och deras sociala faror». Än vidare, man begynner förstå, att uti det förebyggande arbetet på detta område bör ingå anskaffandet af oskyldiga och förädlande ungdomsnöjen för att tillmöteskomma ungdomens icke nöjessjuka utan naturliga och berättigade kraf på vederkvickelse och lifsglädje. Många gånger, när jag stått inför en ung flickas krossade heder och lifslycka, har jag förstått, att det varit icke dåliga anlag, utan denna i sig oskyldiga längtan efter glädje och lycka, som blifvit hennes ofärd; eller har en otillfredsställd längtan efter vänlighet och kärlek, som hon ej fått åtnjuta uti ett kanske olyckligt, sjunket hem, kommit henne att göra det stora misstaget att kasta bort sig. Och man kan väl knappast vänta, att en moder, som tungt får arbeta för sitt och de sinas dagliga bröd vid sidan af familjefadern, som försummar sin försörjningsplikt, skall förmå att fylla äfven krafvet på att vara hemmets solsken.

Hvarför Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse uppsatt denna fråga på sitt konferensprogram?

Ja, säkerligen därför, att *den ställning kvinnorna komma att intaga till dessa frågor utan tvifvel skall utöfva ett afgörande inflytande på hela den moderna samhällsutvecklingen, i hvilken de börjat på aktivt sätt taga del.*

En blick tillbaka på kvinnans historia visar, att hon från de antika samhällena ned genom tiderna intagit en undertryckt och ofri ställning just på grund af sin egenskap att vara kvinna. Denna ofria ställning har fortfarande sitt uttryck i lagstiftningen, om ock faktiskt och praktiskt åtskilliga ändringar inträdt. Fördelningen af samhällsarbetet har skett enbart på grund af könsåtskillnaden, och man synes hafva ansett, att differentieringen uti sociala funktioner varit en fortsättning af den biologiska differentieringen mellan könen. Man har betraktat kvinnan enbart som könsvarelse, och vid läsningen af motivering till lagar och kritik af förslag till lagändringar skulle man kunna tro, att alla kvinnor alltid vore upptagna af modersomsorger, ehuru väl de sexuella frågorna tvifvelsutan spela en större roll för ett stort antal män än för motsvarande antal kvinnor. Denna åskådning, som i kvinnan mindre ser människan än könsvarelsen, är i sin grund djupt omoralisk, hvilket man lätt skulle inse, om kvinnorna upptoge den i förhållande till männen. När man läser samma motivering och kritik, skulle man å andra sidan vara frestad att tro det mannen oafåtligt vore sysselsatt med att beskydda kvinnan, föra hennes talan samt förvalta och förkofra hennes ekonomiska tillgångar. En blick på lifvet, åtminstone här i hufvudstaden bland de fattigare klasserna, visar ofta något så helt annat, att man finner lagen hafva bra litet att göra med lifvet och den svagaste många gånger vara den sämst beskyddade.

Man hör emellanåt talas om den stora insats kvinnan skall komma att göra i samhällslifvet som hade hon nått en högre utveckling än mannen och sutte inne med en hel del reformer

och ändringar till ett bättre, som komme att genomföras, endast henne gäfves tillfälle. Man har svårt att utan vidare tro detta, ty huru skulle kvinnan egentligen på en viss punkt i kulturutvecklingen hafva kunnat nå längre än mannen? Men likväl är jag öfvertygad, att i och med kvinnans inträde uti arbetet många och stora förändringar till ett bättre skola komma att ske. Ty denna kallelse att träda ut i samhällsarbetet — hvilken icke mindre utgått från rättvisa och framsynthet hos män än den framsprungit ur kvinnans eget inre — är af grundläggande betydelse för den nya samhällsutvecklingen, därför att den innebär en begynnande brytning med den, som vi förut sagt, djupt omoraliska åskådning, som i kvinnan ser endast könsvarelser, den är ett moment uti moralens evolution, är i sitt väsen framstegsmoral. Men att proklamera kvinnans frigörelse med njutningen som mål, det är att med den ena handen rifva ned hvad man med den andra bygger upp, är återfall och leder som hvarje afvikelse från framstegslinien till degeneration. Jag begynte med några ord anförda från en af kyrkofäderna: det är kristendomens moral den om rena män och starka kvinnor, men samma moral häfdas numera också från rent naturvetenskaplig ståndpunkt. Professor A. Heim till exempel har uti en föreläsning för den manliga universitetsungdomen i Zürich en af de senare åren från den naturliga evolutionens synpunkt bestämdt fordrat de sexuella instinkternas uppfostran och läggande in under viljan, med förklaring att härvidlag sammanfalla religionens och vetenskapens kraf.

När kvinnan träder utanför hemmets skyddande hägn ut i samhället och börjar se sig om, möta henne snart de berörda sedliga missförhållandena och göra på de flesta ett så öfverväldigande pinsamt intryck, att de skygga tillbaka och vägra att med dem taga någon som helst befatning. Men de finnas, som ej kunna lämna dessa förhållanden, *just därför*, att de smärta så djupt, som ej kunna bli fria från känslan af svaret, den enskildes mot samhället, och dessa få så småningom upp ögonen för sammanhanget mellan företeelserna. Världstadens 120,000 — eller kanske 300,000 — fallna kvinno-blifva ej ett för sig isoleradt helt, utan symptomet af en samhällets sjukdom. De hafva influerats, dessa olyckliga, och de influera, hemmen hafva verkat på dem, och de återverka på hemmen; en cirkulation äger rum af samhällskroppens förgiftade lifsafter. Inför detta nära samband och detta den enes beroende af den andre inser man, att ingen för nöje eller njutning har rätt att skada en annan, andra, samhället, och att *framstegsmoral är social moral*.

Hvad som bör göras för att vinna ett bättre sakernas tillstånd faller i detta sammanhang till stor del af sig själf. Jag vill blott säga några ord. Lika nödvändigt som att uppfostran af den manliga ungdomen riktas på att bringa de sexuella instinkterna under förnuftet och den sociala ansvars-känslan, lika nödvändigt är, att den kvinliga

ungdomen uppfostras äfven den till ansvars känsla samt till själfaktning och ädel själfkänsla, med hvilken för öfrigt en kvinna kan vara huru ödmjuk och anspråkslös som hälst. En författare, som jag väl kan säga *lågar* för framåtskridande på detta område, har uttalat följande ord: »Jag ville, att blod flöte ur min penna, om jag därmed kunde lära mina systrar själfaktning».

Skola vi, mera lyckligt lottade kvinnor, som mödrar, uppfostrarinnor och samhällsmedlemmar upptaga arbetet för denna högre moral, skall det icke aflöpa utan ganska kännbara offer af egen bekvämlighet. Många bördor skola komma att läggas på våra skuldror — man tänke bland annat på allt som behöfver göras och läras för att de unga tidigt skola kunna bygga sina egna hem, — och för det helas skull skall den enskilde få ålägga sig åtskilliga försakelser. Men de skola ej vara fruktlösa dessa offer för mänsklighetens lycka, om därigenom fostras renare män, starkare kvinnor.

Ungdomens höjande och förädling i stad och landsbyggd.

Föredrag af fröken *Cecilia Milow*.

Enda sättet att behålla vår bildning och uppfostran är att skänka bort den till andra.

Samhället är skyldigt de arbetande klasserna tacksamhet, ej i form af almosor, men så mycket mer i bibringandet af vederkvickelse och själfhjälps. Bildade unga män och kvinnor hafva här ett rikt fält för social verksamhetslust genom att göra lifvet mindre pinsamt, enformigt, tillvaron mindre intetsägande och gradaskig än den ofta är bland de många, som bära dagens tunga och hetta i själf försörjande arbete.

Förenings- eller klubbiden är en produkt af de sista 25 åren. Tanken är väl den att dess medlemmar, oberoende af stånd, religiös uppfattning, ekonomisk ställning o. s. v. någon gång i veckan eller månaden skola kunna mötas som likar. Om den rätta andan råder, böra alla skrankor, som annars hindrande ställa sig i vägen, falla. På den breda grunden af en rätt manlighet, en sann kvinnlighet och ömsesidig humanitetssträfvand binder klubben samman sina medlemmar. Den utvecklar mångsidiga intressen, nöter bort småaktighet, vidgar blicken för lifvets mångahanda kraf och stiftar vänskapsförbindelser som förblifva, när allting annat synes skifta och växla.

Sammanslutning är således ett af villkoren för ungdomens höjande och förädling.

Då vi tala om Sveriges ungdom här på denna plats, så mena vi naturligtvis vår ungdom inom alla stånd och klasser. Den bildade ungdomen, den som rör sig på höjderna, hur viktigt är det ej att den sammanföres med den ungdom, som ej har samma bildning, med den ungdom som vid tretton, fjorton års ålder börjar själf försörjarens sträfsamma lif, med den ungdom som rör sig och lefver i trånga gator och gränder!

I England och Amerika sluter sig den lyckligare lottade ungdomen tillsammans i hvad som kallas »The young helpers league». Särskildt gå skolor och colleges i spetsen för denna rörelse. I Londons Westend t. ex. finnes miss Greys Settlement, som helt och hållet underhålles af ett par större flickskolor. »Denison house» i Boston är en dylik klubb, och »The head, hand and heart club» i New-York underhålles på samma sätt. Collegeflickor sitta med i styrelsen och de rika flickorna hjälpa de fattiga och de fattiga hjälpa de rika, hvar och en med den gåfva hon sitter inne med. Jag undrar om ej något sådant skulle kunna komma till stånd hos oss? Vore det ej ett inre missionsarbete värdigt vår ungdom och till välsignelse för hela landet?

I klubben ordnas samkväm, föreläsningssaftnar, mukikaftnar och dylikt. Lik all annan ungdom älskar arbetarklassens ungdom att roa sig. Dagens arbetsmöda och tvång i fabriken, butiken, vid symaskinen eller strykbrädan alstrar trötthet. Utrymmet i hemmet tillåter kanske sällan vare sig hvila eller ostörd ro att läsa och alls ej till lek och dans. Följden blir att man drifver omkring på gatan och håller till godo med de tvetydiga nöjen och förströelser, som slumpen för i ens väg.

Nöjeslängtan är en naturlig känsla hos de unga. Vore vår ungdom fri från denna längtan vore det intet hälsotecken.

I alla föreningar för ungdom i stad och på land i syfte att höja och förädla, får man taga med i räkningen ungdomens begär att roa sig. Sång, lekar och dans måste vara med. Vi nå de unga just på denna väg. Under lek, sång och skämt närma vi oss deras hjärtan, få del af det myckna som rör sig inom dem, kunna varsamt hjälpa, stödja och leda, där hjälp och ledning behöfves. Vi äldre hafva lärt oss af lifvet, att de flesta frestelser möta i form af nöjen. Det är ej sagdt att nöjet, som slumpvis möter fabriksflickan eller portvaktens dotter på gatan, är det nöje hon innerst inne längtade efter och sökte. Ett är visst, bjudes ej ett bättre, tages det sämre.

Gör därför det mesta möjliga af samkvämen i klubben. Bilda musiksällskap bland klubbens medlemmar, öfva in käcka, glada sånger, tag upp de gamla vackra folkvisorna och danslekarne. Förbjud ej dansen. Jag tror ej att nöjet består mest uti med hvilken man dansar. Det är musiken, den rytmiska rörelsen som verkar uppfriskande och lyftande. För flickor är dansen detsamma som atletiska rörelser för pojkarna. De roligaste baler jag själf varit med om voro i min ungdom dansaftnarne i fröken Eva

Maria Rappes pension, där jag fick min uppfostran, och nu på äldre dagar bland mina egna flickor i min pension i Sköfde. Jag tror att vi alla minnas dem som en uppfriskelse. Jag förordar därför varmt en vacker dansafton i klubben en gång i månaden. Sämre kan den bildade unga flickan använda sin afton än i inöfvandet af folkdanser och danslekar i en klubb, sämre öfva sin talang på piano än att spela dansmusik eller leda sången i den förening hon tillhör.

Alla kurser inom klubben böra vara frivilliga. Lägg mer an på praktiska kurser, mindre på läskurser. Föreläsningar böra sparsamt förekomma, men diskussioner ofta. Det är viktigt att lära de unga bilda sig en åsikt om saker och ting, att lära dem hålla på sin mening och försvara den. Sätt upp ett diskussionsprogram af ungefär följande ämnen:

1. Huru kan allmänbildning vinnas, när de flesta dagens timmar upptages af kroppsarbete?
2. Huru kunna vi bäst visa utomstående, hvad klubben betyder för oss?
3. Hvilka bildande förmåner äger Sveriges folk jämfördt med andra nationers?
4. Hvad är skillnaden emellan en lögn och en osanning?
5. Hur kan man vara generös utan pengar?
6. Förstör klubben hemlifvet?
7. Hvad kan klubben göra för att främja nykterheten?
8. Hvad slags bref skriva och mottaga vi?
9. Hvad menas med en rätt heders- och ansvarskänsla?
10. Hur bör arbetstagaren förhålla sig till arbetsgifvarens tid?
11. Hur bör arbetsgifvaren förhålla sig till arbetstagarens tid?
12. Huru böra vi förhålla oss till manliga vänner?
13. Hvilka böcker böra vi sky?

De sista frågorna diskuterades lifligt i miss Dodge klubb för fabriksflickor i New-York. Hvilken allmänbildning dylika diskussioner skänker fick jag då klart för mig. De göra direkt större nytta än allt för djupsinniga föreläsningar.

Jag vet att jag rör vid en ömtålig fråga, då jag upptager den religiösa. Jag är ej kristendomsfientlig personligen. Genom sociala studier få vi kunskap om det onda, som fräter på samhällets rötter. Mänsklighetens argaste fiende så väl som bästa vän är egoism. Människans själfviskhet har individuellt och kollektivt fört henne in i de grymmaste brott, men äfven in i den sublimaste altruism. Kristendomen lär oss den egoism, som fordrar att vi tjäna hvarandra inbördes för det helas väl. Kristendomen bjuder oss: »Du skall älska din nästa såsom dig själf.» — »Bären hvarandras bördor.» — »Gif den som beder dig och vänd dig icke bort från den som vill låna af dig.» — Dömen icke på det att i icke mån varda dömda.» — »Hvad I viljen att människorna skola göra eder det gören I ock dem.» — Allt vårt arbete för de ungas höjande och förädlande kan således ej

hvila på någon annan grund än kristendomens. Men vi få akta oss för det slags föreningsväsen, där världsligt och andligt så blandas om hvartannat, att vördnaden kommer till korta. Klubben eller föreningen är ingen söndagsskola. Klubben betyder helt enkelt ett lyftande upp ur lifvets smala, trånga gränder, där hvarken sol eller friska vindar nå.

Det är lättare att åstadkomma sammanslutningar af ofvannämnda slag i städer och större samhällen än på landet. Men man behöfver ej vara mäktig och rik, ej sitta med en storstads många resurser, för att blifva en moralisk häfstång äfven i en helt liten omgivning. Hvarje hem kan blifva en inspiration, en fyrbåk, ett ljus som lyser högt och klart i ljusastaken. I hvarje hem finnes väl någon man eller kvinna, som genom trohet mot sanning och samvete utvecklat själens och hjärtats förmögenheter så, att de blifvit ljus och tröstekällor för hela sin omgivning.

Huru många kvinnor i vårt land sitta ej och längta efter en skapande uppgift? Det talas och skrives i vår tid många vackra och höga ord om moderskapets rätt. Ja, vi ogifta kvinnor äga rätt att blifva mödrar för de många unga, som inga mödrar ha, de unga som lida af hemlöshetens ve. Låt oss sammansluta oss om den stora uppgiften, att vara med i arhetet, att älska, vårda och rätt leda vår ungdoms impulser. De synas oss ofta farliga, men göra vi oss mödan att rätt studera dem skola vi finna dem i och för sig goda, ty jag vågar påstå, att i likhet med alla primära naturkrafter är impulsen snarare god än dålig. I slyngel- och slynåren äro pojkar och flickor stadda på upptäcktsfärd i sin egen inre värld och i den yttre som omgifver dem. Det lyster dem att pröfva sina egna krafter, mäta sig med kamrater och öfverordnade för att se hvad de personligen gälla liksom stationskarlen pröfvar med sin hammare hvartenda vagnshjul och lyssnar till ljudet för att förnimma huruvida klangen är den rätta och äkta. Den unge är en skeptiker, skänk honom ej en lögn, när han söker en sanning.

*
—————

Fredrika Bremer och Esselde.

(Forts. från häft. 1.)

Det häfte, som skulle komma ut på nyåret 1862, det sista af 3:dje årgången, måste dock innehålla något om Fredrika Bremers nya reseanteckningar; men det blir ej sagdt i redaktionens eget namn. »Jag är i stor tvekan om hvad som bör sägas om Fredrika Bremer», skrives Esselde,¹⁾ som åtagit sig recensionerna,

¹⁾ Bref af den 7/1 1862.

och tillgriper slutligen den utvägen att begagna en signatur, som hon lyckats hemlighålla till och med för sin medredaktris, signaturen Keiner. Mystifikationen genomfördes mycket konsekvent. »Återigen ett nytt bidrag — och det af Keiner», heter det i en biljett till fru Olivecrona.¹⁾ Han har fallit mig i handtverket och besörjt om *Vår Bokhylla* på samma gång han redogjort för sin, hvarmed jag på det hela är rätt belåten, ehuru jag tycker artikeln är underlägsen det föregående vi sett af honom».

»Keiner» förklarar att den senast utkomna afdelningen af »Lifvet i gamla världen» är en tråkig bok, men hans hustru tar den varmt i försvar, ehuru äfven hon ej kan sätta de sista delarna »så högt som de båda förra». I en not till artikeln förklarar sig redaktionen kunna uppställa »ett mycket vidlyftigare försvar för detta arbete — om det behöfdes», men nöjer sig med att hänvisa för en fullständigare kritik till den engelska tidskriften *Athenæum*.

I den följande årgången af *Tidskrift för hemmet* upptogs emellertid arbetet till granskning i redaktionens eget namn. Under sommaren studerade Esselde det noggrannare och utarbetade en artikel,²⁾ hvari hon uppdrog paralleller mellan Fredrika Bremers, Beskows och Bovets reseminnen från det heliga landet. Jämförelsen utfaller snarast till fördel för schweizaren Bovet: »han filosoferar föga och han predikar aldrig», han »tillhör den lilla kärntruppen rent evangeliskt-protestantiska», i motsats till Beskows ortodoxi och Fredrika Bremers »förädlade rationalism». Mot den svenska författarinnans uppfattning af undret gör Esselde några invändningar, men finner dock hennes arbete »rikast på stora, vidtomfattande blickar öfver Guds världsordning, öfver människosläktets uppfostran och öfver lifvets betydelse i stort taget».

Häftet utkom i oktober, men Fredrika Bremer synes ej hafva uttalat sig om recensionen, då hon sammanträffade med Esselde, vid deras gemensamma besök i Tysta skolan t. ex. Att den i vissa afseenden ej fullt motsvarat hennes förväntningar framgår af det bref till artikelförfattarinnan, hvarmed hon den 1:sta december beledsagade sina nyss utkomna anteckningar om Grekland. Brevet har visserligen delvis återgifvits i biografien öfver

¹⁾ Odateradt bref af den $\frac{6}{2}$ 1862.

²⁾ Se *Tidskrift för hemmet* årg. 4, s. 124—49.

Fredrika Bremer, men torde i detta sammanhang i sin helhet vara af intresse.

Härmed har jag äran och nöjet öfverlämna till fröken Leijonhufvud fortsättningen och slutet af min resa i gamla världen. Därmed följer ock den äskade innehållsförteckning, som oförlätligt nog blifvit försummad i de förra delarne. »*Kartan*» har dess värre äfven nu uteblifvit, emedan hvarken jag eller min förläggare kommit att tänka därpå, hvilket är skada, isynnerhet med afseende på denna del.¹⁾

Tack för den vänliga rec. öfver den näst föregående! De mildt tadtande anmärkningarne vill jag ej i allt jäfva om än icke i allt underskrifva. För en af dem är jag uppriktigt tacksam, emedan — dock härom framdeles! En gång måste vi samtala öfver *Undren* och om det som berättigar den tänkande anden att bland dem, liksom i de religiösa problemerna *välja*, antaga eller aflägsna eller ock — *förkasta*, — samtala om den högsta ståndpunkt för kritiken.

En *väsentlig* skiljaktighet emellan de tre, i Tidskriften för hemmet recenserade Palestinafaranne förundrar det mig litet att den undgått rec. blick, eljest så vaken för kvinnans rätt och egendomliga gåfva; ty det är under en resa i Orienten, som denna synnerligen framträder i jämförelse med de manliga turisternas observationer, då näml. den kvinliga resande ger sig tid att stanna för att tränga djupare in i folkets lif. I alla länder gör sig väl, i så fall, hennes förmånsrätt som kvinna gällande, då hon framför männen kan göra sig hemmastadd i hemmen, lära känna kvinnorna i deras hvardagslif, lyssna till hjärtats tysta pulsslag i samhallets innersta helgedom och akta på huru lifvets stömmar utgå därur. Men i Orienten är det henne *ensamt* förbehållet. Hon allena tränger in i de för manliga blickar slutna *Harems*, hon allena får samtala med fruntimren, lära känna deras ståndpunkt, den kvinliga ungdomens uppfostran eller icke uppfostran, kvinnans behandling och anseende öfverhufvud, och kan däraf sluta till det blifvande släktets framtid.

Så har den kvinliga palestina-pilgrimen ensamt bland de nämnda turisterna kunnat lägga handen på det hemliga sår, som suger turkiska rikets märg och låter det ohjälpligen förtvina, liksom alla polygamiska samhällen, hvilka förblifva i detta tillstånd.

Ej håller har hon dolt detta eller den sanning att den *förnedrade kvinnan slutligen neddrager staten*, som så behandlar henne. Detta är af vikt att erkänna, liksom ock det motsatta förhållandet. Och om jag fullt och fast tror på en stor framtid för Grekland på det sjunkande Osmaniska rikets bekostnad, så är det framför allt på grunden af dess kvinnors behandling och inflytande, så outveckladt och ännu i sin gryning stadt, som detta

¹⁾ Esselde hade i sin recension påpekat bristen på innehållsförteckning och karta i såväl Fredrika Bremers som Beskows reseskildring.

senare än befinner sig. Därom är jag viss på att fröken Leijonhufvud skall bli ense med mig efter genomögnande af de ställen i min bok öfver Grekland, som röra fruntimren, dessa ställen sedda i deras sammanhang med iakttagelserna, som jag gjort i samma ämnen i Turkiet och Palestina.

Och nu en hjärtlig handtryckning, under hopp om fortfarande samverkan, i anda och sanning, till ett gemensamt mål, som ej kan uppskattas nog högt om än det måste varsamt, och kanske äfven ibland litet diplomatiskt behandlas, för de svagas och de — starkas (?) skull!

Stockholm d. 1 dec. 1862.

Fr. Bremer.

Detta bref med sitt betonande af gemensamheten i syfte mellan dem båda och sina varma slutord, gör ett djupt intryck på Esselde vid mottagandet. Dagen därpå skrifver hon till sin medredaktris: »Jag fick i går sista delarne af M:ll Bremers resa med ett bref från henne själf, så hjärtligt och älskligt mot mig själf och så fullt af intresse för den sak, för hvilken hon och du och jag och många andra kämpa, att jag aldrig skall glömma det. Om jag hade besvarat det, skulle jag ha skickat dig det. Resan i Grekland började (jag) läsa för mamma i går med mycket nöje. Där går tydligen en friskare vind genom hennes själ under vistande i Minervas gamla, nu på nytt uppblomstrande stad än bland Jerusalems grusade ruiner».

Denna gång är Esselde ej i någon tvekan om hvad som bör sägas. Hon finner, enligt ett några dagar senare skrifvet bref, de sista delarna af Fredrika Bremers reseskildring »särdeles roliga och intressanta» och erbjuder sig att genast skriva en recension med utdrag ur dem. Hennes ifver att ställa dem i förmånliga dager förhöjes af den indignation, som en skarp och försmädliga kritik i Uppsalaposten¹⁾ väcker hos henne. Hon skrifver i första hettan ett genmäle under pseudonymen Keiners skyddande förklädnad, med begäran att det skall sändas till Tidskrift för hemmet, om tidningen vägrar att införa det; men hon ändrar taktik, då Uppsala-posten affärdar Keiner²⁾ med ett svar, hvori talas om hans »otidigheter» och »dumheter». »Jag tillstår att detta frapperat mig», skrifver Esselde.³⁾ »Är det förtjänt, så tar jag min hand från Keiner, hälst som det syntes mig tämligen lätt att med en blott någorlunda fin penna gifva insändaren svar på tal. Jag tillstår att till och med jag känt mig frestad därtill,

¹⁾ För den $\frac{3}{1}$ 1863. Recensionen var skriven af S. A. Hedin.

²⁾ Den $\frac{17}{1}$ 1863.

³⁾ I ett bref till fru Olivecrona af $\frac{27}{1}$ 1863.

om jag ej delat din åsikt om det vådliga uti att inkasta oss och tidskriften i en tidningspolemik, där vi dessutom förmodligen fått vår förläggare till motståndare.¹⁾ Emellertid är det kanske klokast för oss att låtsas om ingenting».

Alldeles »låtsas om ingenting» kunde dock ej Esselde. I en not till sin artikel²⁾ talar hon om en kritik, »hvilken hittills förblifvit obesvarad, kanske emedan man insett att den tillräckligt vederlägger sig själf, icke blott genom det språk den för, men genom den okunnighet den röjer om den tadlade bokens innehåll». Själf uppehåller hon sig egentligen vid skildringen af grekiska frihetskriget, men hoppas att kunna återkomma till arbetet i dess helhet; en sådan artikel letar man dock förgäfvast efter i de följande årgångarna, och Fredrika Bremers önskan att se sitt arbete belyst ur kvinnosakssynpunkt förblef ouppfylld.

* * *

Om än Fredrika Bremer haft rätt att känna sig besviken i detta afseende, förminskades dock ej hennes intresse för Tidskrift för hemmet. Allt emellanåt har Esselde att berätta för sin medredaktris om något bevis därpå, i handling eller i uppmuntrande ord. Det häfte, hvori Esseldes första »Tidsbilder från 1700-talet», fru Olivecronas Madeira-romantik och Eva Fryxells första litteraturartikel förekomma, vann hennes synnerliga bifall. »Hon hade så mycket beröm öfver vårt sista häfte, att jag knappast vet, om vi våga taga det åt oss», skriver Esselde den första oktober 1864, då hon berättar om ett besök af Fredrika Bremer några dagar förut. En annan gång, då tiden blott medger ett knapphändig meddelande, nämner hon likväl i förbigående att hon hört »åtskilligt godt» om tidskriften af bland andra Malmsten, De Geer och Fredrika Bremer.³⁾

Den berömda författarinnan visade sitt intresse för tidskriften äfven genom att fortfarande skriva för den.

Då redaktionen beslutat att från och med sjettonde årgången öka tidskriftens häftesantal och omfång, skriver Esselde i november 1863: »För M:ll Bremer nämnde jag våra vidgade projekter samt hemställde huruvida red:n kunde hoppas att hon ville hedra den med något bidrag. Hon svarade vänligt, men tvekande —

¹⁾ Edqvist, som vid denna tid förlade Tidskrift för hemmet var utgifvare af Upsala-Posten.

²⁾ I Tidskrift för hemmet, 4 årg., s. 297—320.

³⁾ I bref till fru Olivecrona af $\frac{3}{4}$ 1865.

hon skrifver så litet nu mera, menade hon». Detta svar lät visserligen föga lofvande; men omständigheternas makt tvang Fredrika Bremer den ena gången efter den andra att gripa till pennen och ofta var det genom Tidskrift för hemmet, som hon talade till allmänheten.

Då Esselde höll på att avsluta sin biografi öfver målarinnan Sophie Adlersparre, vände hon sig till Fredrika Bremer, som varit den affidnas förtrogna vän, för att af henne få uppgifter om konstnärinnans sista tid. Denna anhållan upptog Fredrika Bremer på det älskvärdaste sätt. »Icke blott med glädje utan med *tacksamhet* har jag sökt uppfylla fröken Leijonhufvuds uppdrag», skrifver hon. »Må hosföljda skildring af S. Adlersparres sista lefnadstid vittna härom. Den är skrifven i hast (hvarom skrifslarfvet vittnar) men som jag tror under god ingifvelse. Om i öfrigt något bör tilläggas eller ock frantagas, det öfverlåter jag med full trygghet åt den hand, som med så mycken känsla, takt och lycka hittills, i allt väsentligt, tecknat Sophie Adlersparres lif och karaktär — en biografi, som helt visst icke skall stanna endast inom Sverige¹⁾».

Fredrika Bremers skildring är i utdrag sammansmält med sista afdelningen af biografien öfver Sophie Adlersparre²⁾. Hennes nästa bidrag till tidskriften blef af samma art, en minnesruna öfver en död vän. Hösten 1864 borttrycktes Lotten Wennberg, hennes outtröttliga medhjälparinna i alla filantropiska företag, och hon lofvade då tidskriften en nekrolog öfver denna framstående kvinna. Härom skrifver Esselde till sin medredaktris³⁾: »Du har ju fått min hälsning angående Fredrika Bremers löfte? Den lilla goda gumman höll på att svika det och oss — sliten mellan önskan att sälja biografien särskildt till förmån för fonden⁴⁾ samt fruktan för en viss tidningsredaktion, som blifvit mycket ond öfver hennes vägran att skriva för densamma öfver samma ämne. Jag jämkade emellertid saken så, att den senare erhåller en kortare nekrolog och vi en utförligare biografisk teckning om cirka ett ark mot löfte att göra några hundra aftryck att sälja särskildt till den nystiftade fondens förmån».

Det var till Illustrerad tidning som Fredrika Bremer lofvat sin första artikel om Lotten Wennberg. Då den utkom skrifver

¹⁾ Ur en biljett af den 5/2 1864.

²⁾ Se Tidskrift för hemmet, årg. 6, s. 107—111, 114.

³⁾ I ett odateradt bref af den 13/11 1864.

⁴⁾ »Lotten Wennbergs fond för hjälpbehöfvande».

Esselde¹⁾ om sin farhåga att »författarinnan har föga mera att meddela» och att de båda uppsatserna »troligen bli tämligen snarlika», en farhåga som lifligt delas af hennes medredaktris. Misstämningen försvinner emellertid, då Fredrika Bremer skickar tidskriften en betydligt utvidgad redaktion af nekrologen, som införes i sista häftet af sjätte årgången.

Äfven för följande årgång har Fredrika Bremer, under rubriken »Våra okända välgörare» skrivit en sympatisk minnesteckning; föremålet var fru Anna Brita Fries, född Forsell. Men hon lämnade dessutom ett annat bidrag, som har sin särskilda historia och som knöt bandet mellan henne och Esselde fastare än någonsin för.

Med anledning af en basar för asylen för pauvres honteux utgafs i mars 1865 en kalender, till hvilken äfven Fredrika Bremer bidragit. Man hade dock ej nöjt sig med den uppsats hon skref om asylen, utan anhållit att få tillika införa ett par stycken af henne, som nära tjugufem år förut varit tryckta i en uppsalaskalender. Det ena af dessa var en »drömsyn», »Yttersta domen», en poetisk legend genomströmmad af tron på alltings slutliga återställelse. Fredrika Bremer, som kom ihåg att den vid sitt första framträdande »väckte hvarken förundran eller harm och hemföll till drömmars vanliga öde att — glömmas,²⁾ hade gifvit sitt bifall. Men denna gång fick drömsynen ej passera obemärkt. I en artikel i tidningen Vaktaren³⁾, där den sammanställdes med en uppsats af Boström, i hvilken samma grundtanke vetenskapligt genomföres, underkastades den en skarp kritik. Och det genmäle, som författarinnan insände, vägrade tidningen att intaga.

Det låg emellertid Fredrika Bremer om hjärtat, att hvad hon i sitt genmäle sagt, skulle nå allmänheten. Hon hade märkt att såväl hennes »drömsyn» som Vaktarens anfall framkallat oro och förskräckelse inom vissa af de Stockholmskretsar, med hvilka hon stod i beröring, och hon ville ej låta tillfället gå sig ur händerna att uttala sig i en fråga, som började blifva brännande. Hon vände sig därför med sin uppsats till Esselde och erbjöd den till införande i Tidskrift för hemmet.

»Ett par ord om de eviga straffen» var en artikel af helt

¹⁾ I en odaterad biljett af den ²⁹/₁₁ 1864.

²⁾ Se: »Ett par ord om de eviga straffen» i Tidskrift för hemmet, årg. 7, s. 168.

³⁾ Af den ³⁰/₃ 1865.

annat slag än de föregående bidrag, som redaktionen mottagit af Fredrika Bremer. Det var ett uttalande i en religiös tvistefråga, något som redaktionen dittills med omsorg undviktit. Esselde vågade därför ej afgöra, om det kunde intagas i tidskriften, utan att först hafva rådgjort med sin medredaktris i Uppsala, dit hon just ämnade sig på besök. Deras öfverläggningar ledde emellertid till ett resultat, som i högsta grad glädde Fredrika Bremer och under intrycket häraf skrifver hon på söndagsmorgonen den 14:de maj 1865:

»Tack, käraste Sophie! Tack till er båda redaktriser af Tidskrift för hemmet. Ert beslut rörande min uppsats har gjort mig större glädje än jag kan säga, ty jag väntade det knappt, och jag ser däraf att ni ha öppna och modiga hjärtan. Men ni få icke stanna vid denna uppsats! Ni måste framdeles öppna er tidskrift för *all* central åsikt eller synpunkt äfven i dessa lifsfrågor, allt som kommer ur och förer till kristendomens lifs-centrum eller verkliga, praktiska lif. Där har kvinnan sitt heliga adyton. Där är hon pytian.

Jag skyndar att sända ett ex. af min uppsats, fullständigare och bättre än det du fick. Denna är sådan jag tror att den nu bör vara. Med mycket nöje har jag strukit ut *helvetet* men »tandvärken» önskar jag behålla.¹⁾ Däri ligger blott en fortsättning af det halft humoristiska leende, som bör redan vara märkbart på första sidan och med hvilket man borde bemöta helvetespredikanternas blinda ifver och utmålningar. Nyss hade jag från Snällpostens utgifvare Cronholm ett bref, i hvilket han berättar förunderliga saker i den vägen, som han blifvit utsatt för genom sin protest mot åsikter i en under biskop Thomanders auspiciet utg. predikan om de eviga straffen. . .

Jag skrifver oförlåtligt slarfvigt, men förlåt ändå den gamla tacksamma väninnan

Fr. Bremer».

Samma dag på kvällen skrifver Fredrika Bremer ett nytt bref²⁾ med några tillägg och ändringar för uppsatsen, ursäktar för den i brådskan nedkastade biljetten och framför allt en vidare utveckling af hvad hon menat med sina ord om »en central syn-

¹⁾ Fredrika Bremer citerar i sin uppsats en predikants ord att helveteskvalen vore »mycket, mycket värre än den allra värsta tandvärk».

²⁾ Utdrag ur dessa bref äro förut meddelade i biografien öfver Fredrika Bremer.

punkt eller ståndpunkt,» som »framför allt kvinnan kunde göra till sin egen och framhålla för tanken»:

»De liberala kristna nu för tiden tala om 'Kristi syften' och om Kristus som *förebild* — tills vidare; de ortodoxa taga hvart ord i skriften för Kristus själf och se icke skogen för trädens skull. Vi vilja hålla oss till *Kristus själf* såsom evig personlighet och till lifsförhållandet med och i honom. Detta synes mig vara den *centrala* ståndpunkten, hvarifrån alla teologiska frågor böra hämta belysning. Kristna, som icke se i Kristus gudomen, kunna dock genom anslutning till Kristi väsentliga vilja och verksamhet stå i praktiskt afseende i detta centrum.

Men förlåt! De där ämnena göra mig alltid talträngd. Det är, som om jag behöfde pröfva min åsikt mot en annans. Jag hyser det hopp att du framdeles en gång — kanske i sommar eller mot hösten — ville blifva min gäst för några veckor på Årsta och att vi i de höga salarna där och med de stora utsiktterna omkring oss skola i godan ro tala och läsa tillsammans åtskilligt i dessa viktiga och lifvande ämnen. Härom mera, när du återkommer».

Fredrika Bremers gemäle infördes i junihäftet af tidskriften, försedt med en inledande not af Esselde, hvari hon särskildt uppehåller sig vid några i Vaktaren klandrade uttryck och hänvisar till snarlika bibliska. Denna hänvisning tillades i korrektur, och härom skrifver hon en söndagsmiddag till sin medredaktris:¹⁾ »Sedan jag läst dagens evangelium för mamma och, såsom vi ha för vana, genomgått täxten och därmed analoga ställen i bibeln med ledning af Mellins förklaringar (en hemgudstjänst, som tillfredsställer och upplyser oss mera än de vanliga enformiga, ensidiga predikningarne), satt jag och ögnade igenom romarepisteln utan direkt tanke på att där finna någonting för den i tidskriften väckta frågan tillämpligt. Men då träffade jag händelsevis ett ställe, som jag för längesedan förtecknat och i kanten bifogat ett yttrande af Fredrika Bremer, som jag samtalsvis hört och som var nära identiskt med det i Drömsynen så skarpt klandrade. Jag ansåg det som ett lyckligt fynd och har i min exposé af »Drömmen» anvisat dessa bibelställen såsom det bästa försvar för »den bittra tanken från en förgången mörk stund».

* * *

¹⁾ Odaterad biljett, troligen af den $\frac{1}{6}$ 1865.

Den dragning åt hennes egen friare uppfattning af religiösa frågor, som Fredrika Bremer funnit hos Esselde, skulle dock ej såsom hon hoppats, utvecklas genom fortsatt tankeutbyte dem emellan.

Det är föga troligt att Esselde vid sin återkomst från Uppsala ens fick sammanträffa med Fredrika Bremer. Ungefär vid den tiden sjuknade nämligen Drömsynens författarinna i häftig rosfeber, och ehuru den nyss citerade lilla biljetten uppger att hon är »bättre», var hon ännu, då Esselde sista gången såg henne före flyttningen från Stockholm, så svag att hon måste undvika allt, som kostade ansträngning. Planen för en samvaro på hennes fädernegård blef ej håller förverkligad; Esselde besökte de »höga salarna» på Årsta först sedan Fredrika Bremer för alltid lämnat dem.

Brefväxlingen med fru Olivecrona, så liflig den än är vid årsskiftet mellan 1865 och 1866, har dock ej bevarat Esseldes första intryck vid underrättelsen om Fredrika Bremers död. Hon skriver en biljett till sin medredaktris på nyårsaftonen, men vet då ännu ingenting utan har hela sitt intresse koncentreradt på den nyss genomförda representationsreformen. Då hon en vecka senare å nyo meddelar sig med sin vän, har hon redan gifvit sina känslor luft i en nekrolog i Posttidningen för den 2:dra januari och nämner blott att hon skjutit allt annat arbete åt sidan för att skriva för tidskriften en skildring af Fredrika Bremers sista tid. I fru Olivecronas bref finner man däremot, jämte en vacker skildring af hennes egen stämning, äfven en återspeglings af Esseldes känslor. Hon skriver:

Uppsala d. 14 jan. 66.

Mer än du anar och jag kan uttrycka har jag under den sistförflutna tiden längtat efter att få skriva förtroligt och utförligt till *vänneren Sophie*. Först för att säga dig, att jag sympatiserat i den smärta jag vet att du med många andra har erfårit vid den plötsliga, oväntade bortgången af en bland vårt lands ädlaste och verksammaste kvinnor, särdeles som du till henne stod i ett närmare vänskapsförhållande. Mitt hjärta har längtat efter att få säga dig några varma, deltagande ord, ej i det förmättna hoppet att dymedelst kunna lindra eller minska saknaden, men emedan jag själf vet att sådana ord dock för ögonblicket göra godt åt det lidande hjärtat.

Ehuru min bekantskap med den ädla hädangångna var af blott flyktig art, har jag dock alltid älskat och värderat henne, samt känner att hon inom vårt land lämnat ett rum tomt, som ej lätt eller snart kan fyllas. Men enligt min uppfattning af

lifvet och döden förefaller mig hennes död så ljuf och skön, att man ej kan annat än lyckönska den, som så får sluta. Det var en stilla, fridfull afton på en skön, rik dag, en dag, som dock väl äfven haft sina stunder af storm och moln. Det var det lugna, ljufva insomnandet af den trogne, den verksamme tjänaren, som burit dagens tunga och hetta, och nu hälsade nattens inbrytande välkommet, kännande att denna natt kom med frid och hvila under sina vingar, att den var förelöparen till den dag, om hvilken det heter, att »då skall hvarken död eller sorg eller tårar vara mer, ty det första är förgånget». På samma gång mina läppar uttala ett »frid öfver henne», den varmhjärtade kvinnan, den trogna tjänarinnan, den oförtröttade människovännen, den riktt begåfvade författarinnan, framhviskar mitt hjärta en sakta bön att en gång få sluta såsom hon.»

Sigrid Leijonhufvud.

— * —

Ur det ryska lifvet.

II.

Befordran.

En fruktansvärd beklämning hade bemäktigat sig alla sinnen. På gårdarna stodo bönder i små grupper, ängsligt hviskande. Kunde det verkligen ligga någon sanning i detta hemska rykte, hvilket smög omkring i mörkret som en olycka? Man fick ju aldrig visshet om hvad som väntade en, förrän det var för sent; men rykten — rykten, farande omkring på smygvägar, dem var det alltid nog af för att störa ens jämnmod. Stod man då verkligen utanför lagen, därför att man af samvetsskäl lämnat kyrkan och slutit sig till en sekt? Men om nu detta rykte verkligen skulle vara sant, huru många i denna by skulle då icke drabbas af olyckan!

Det ondskefulla ryktet, som störde så många hjärtefrid, hade verkligen något nytt och ohördt att berätta. Ett möte var just afslutadt — missionsmöte kallades det officiellt — där kyrkans dignitärer i K:ska guvernementet samlats för att öfverlägga om medlen att återföra de villfarande i kyrkans sköte. Och det var hög tid, ty rörelsen växte som ett fjällskred. Men huru de högre ärevärdiga än slet sina långa lockar och knackade sina stolta pannor,

kunde ingen hitta på någon ny väg, utan måste man slå in på den gamla bepröfvade: de stränga straffens väg. Kyrkan straffade väl icke själf — bevars väl! —, men den kunde diktera straffen och sedan utlämna syndaren till de världsliga myndigheterna för deras utförande. Man var ju så lyckligt ställd i detta land, att kyrka och stat räckte hvarandra en broderligt hjälpande hand.

Men nu gällde det att finna något nytt straffmedel, något, som kunde träffa syndarne riktigt i hjärtpunkten. Alla medel, som hittills försökts — knutpiska, förvisning till Rysslands ohyggligaste trakter etc. — hade visat sig intet bota.

Det var i sanning icke någon lätt uppgift för missionsmötet. Men, om ryktet sade sant, hade ett mer än vanligt upplyst hufvud till sist funnit sättet att gifva den förargliga rörelsen ett dråpslag. »Låtom oss rädda ungdomen», hade vederbörande sagt, »framtiden hvilat på ungdomens skuldror».

Det var dessa mystiska ord »rädda ungdomen», som nu dryftades af de förskräckta bönderna. Man förstod, att det innebar någonting lika hotfullt som ovanligt, ty ungdomen brukade myndigheterna i detta land just inte sörja för till det bättre. Distriktschefen med sin skrivvare och en präst hade just också för att öka oron ankommit till byn. Det kändes i luften, att något förskräckligt förestod.

På gården till starostens hus var byns befolkning trummad samman, hela familjerna med barn och allt! En mängd kosacker stodo vid utgången.

Distriktschefen med prästen och starosten träder ut på trappan, och på en gång blir det så tyst på gården, att mer än en stackars moder kan höra sitt oroliga hjärtas bultande.

Distriktschefen tar långsamt fram ett papper, viker upp det och börjar läsa i ämbetsmässig ton: *Förordningen om borttagandet af barnen från 6 till 11 års ålder från alla dem, som tillhöra farliga sekter, och om dessa barns uppfostran hos pålitliga, gudfruktiga bönder.*

Det var midt i sommarhetten, och solen glödde med kraft, men på de stackars bönder, hvilka träffades af förordningen, verkade uppläsningen som steppens isande frostvind, då den oväntadt kommer strykande fram en höstdag. De började skaka och hacka tänder som i ett anfall af frossa och sågo sig hjälplöst omkring. En mor drog sin lilla flicka intill sig och uppgaf ett hjärtskärande skrik. Andra kvinnor instämde. Barnen gråto vid sina mödrars jämmer. Det var en obeskriflig förvirring.

Skrifvaren läser nu upp början på förteckningen: *Bonden A:s 6-åriga gosse*. En kosack skjuter fram familjen till trappan, tager barnet med våld och lämnar det åt distriktschefen.

Ända till detta ögonblick tycktes de olyckliga hafva närt ett visst hopp om att denna scen endast skulle vara en varning, men moderns skrik, barnets gråt och faderns fåfänga bön att få barnet tillbaka skingrade snart alla förhoppningar.

De stackars människorna tycktes gripna af vanvett. De kastade sig framstupa, kysste jorden, kysste prästernas fötter och fällen på deras talarer. De vred o händerna och korsade sig, allt under en hårresande jämmer. Byns egen ortodoxa präst började gråta af medlidande, och många af de rättrogna bönderna glömde sitt hat till de fränfallna samt bådo om nåd för dem. Distriktschefen skrek för att öfverrösta tumultet, så att han blef högröd i ansiktet. Det var också ett kritiskt ögonblick. Det tycktes på upphällningen med kyrkans prestige i denna by.

Då hördes plötsligen ett skratt. Var det en människa, som skrattade och skrattade hänfullt åt all denna jämmer? Det ljud så starkt och skärande, att det på en gång blef tyst på gården. Det kom från prästen, distriktschefens följeslagare.

Hög och mörk stod han på trappan, en man med tjocka, sinliga läppar och en hård blick. »Det är rätt åt dem, de förbannade otrogna», röt han; »ingen, som är mån om vår heliga moder kyrkan, håller med dem».

De rättrogna bönderna blefvo som mjukt vax under denna blick, och den stackars prästen, hvilken icke kunnat tillbakahålla sina tårar, undertryckte dem hastigt. Höga vederbörande voro nu herrar öfver situationen.

Kosackerna borttogo barnen, det ena efter det andra. Ändtligen återstod af de 30 familjerna på listan endast en.

En yngre man, med en stilla, djupt svärmodig blick, hade hela tiden hållit sin lilla flicka fast om handleden och flera gånger försökt att komma obemärkt bort. Han var änkring, och detta barn var det enda, som återstod honom i världen. Nu lästes hans namn upp. Han gjorde ett sista försök att komma undan, men hejdades af kosackerna, som sleto barnet ifrån honom. Då föll han utan ett ljud sanslös till jorden. Prästen med de tjocka läpparna och den hårda blicken stötte till honom med foten. »Det kreaturet gör sig bara till», sade han.

Den värdige popens utomordentliga förtjänster om kyrkan vid

denna vanskliga förrättning inberättades till höga vederbörande, som belönade honom med en viktig befordran. Han erhöll så godt som omedelbart den särdeles väl aflönande platsen som skolpräst i guvernementsstadens förnämsta flickskola. Tiderna voro onda. Också där behöfdes ett vaksamt öga för att rädda ungdomen.

* * *

Klockan slår tre i katedralen, och kort därpå höres det glada surret från flickor, hvilka, frigjorda, svärma ut ur skolan likt bin ur en kupa. Utanför ingången stå flera rader soldater, men de bära inga vapen. Officiellt äro de uppappare till sina resp. officerare; i verkligheten äro de därjämte också barnjungfrur, husjungfrur, köksor i familjerna. En och annan får till och med äran att vara kammarfröken åt den nådiga frun. Dessa hussoldater äro idealiska. Ingen riktig tjänstflicka går upp mot dem. De fordra intet och tåla allt utan att någonsin i ett olägligt ögonblick slå disktrasan i spisen och rymma sin kos. Den officer, som har rätt till två uppappare, behöfver i regeln icke något annat tjänstfolk, utom möjligen en kock, och det kan man bestå sig, då man har den andra arbetskraften gratis. Med litet omtanke kan man verkligen göra det ganska bekvämt åt sig i denna snöda värld.

Två vackra flickor, Natascha och Sonja, träda just nu ut ur skoldörren. Natascha, den yngre, slänger sin bokrem till den vändande soldaten, sticker armen in i Sonjas och drar henne med sig.

»Isch!» utropar Natascha, »nu ska vi i kyrkan i kväll igen och i morgon med. Vi få då aldrig en riktig fridag?»

»Och jag går så gärna i kyrkan», säger Sonja, som har en mycket svärmisk blick.

»Du, ja! Det är en annan sak. Du är ju ett helgon.»

»Jag önskar, jag kunde bli det», säger Sonja sakta.

De två flickorna sticka hufvudena ihop och hviska ifrigt. De tillhöra den åldern, då man har så många förtroenden att gifva.

»Det är besynnerligt», hviskade Natascha, »att han alltid ser på dig i mässan.»

»Han ser väl att jag ber», svarade Sonja blygt.

»Ne-*ej Mamaschka*¹⁾, det går inte. Du är verkligen ett litet barn. Det märks nog, att du lefver ensam med din gamla far. Men du skulle bara höra, hvad systrarna talar om där hemma

¹⁾ Mamaschka = moder lill, ett omtyckt smekord.

— förstås när de tror, att jag inte hör. Åh-jo! Jag är allt litet vis på världen du. Jag vet nog, hvad det betyder, när en karl ser på en så där, det — —»

»För alla helgons skull», afbröt Sonja förskräckt, »popen är en helig man, som vill rädda min själ och — —»

»Pytt för den heligheten! Nog kan jag se, att hans ögon inte ha samma uttryck som S. Nikolaus' på *ikonen* där hemma. Jag har i en bok sett en tafla, som föreställde en ormtjusare med sina ormar. Just så ser popen ut, när han tittar på dig.»

»Nu vill jag inte höra ett ord mer», utbrast Sonja, hvars milda ögon blifvit mörka af vrede. »Det är gement af dig, hör du det, att komma med sådana inbillningar.»

»Inbillningar! Nej hör nu, Mamaschka», och i ifvern knep hon Sonja hårdt i armen. »I klassen ha vi länge talt både om det och om mycket annat underligt af popen. Du vill ju ingenting höra, men nu ska du höra, hvad Mascha berättade, då hon kom ur bikten.»

»Men, Natascha, det är ju dödssynd att förråda hvad — —»

»Åh, prat! Inte hör väl det till bikten —. Jo du, han tog om henne så här!»

»Isch, din otäcka!» Sonja hade blifvit purpurröd af förargelse. Utan att tänka på det opassande i ett sådant handlingssätt af en helgonaspirant, gaf hon sin bästa väninna en god dask på örat, slet sig lös och sprang sina färde.

Sonja var dotter till en fattig lägre ämbetsman och hade ingen soldat till uppvaktande kavaljer; Natascha var dotter till en general och kunde haft två i hälarne, om hon velat.

Det hade varit en tråkig och besvärlig dag för herr rektorn. Den ena klasslärarinnan efter den andra hade anmält fall af trotsighet. Nu sist hade lärarinnan i högsta klassen klagat öfver Natascha, generalens dotter. Hon gick omkring bland kamraterna och sade högt och trotsigt, att aldrig mer gick hon i bikten till den popen. Rektorn strök sig öfver pannan. Då flickor blefvo uppstudsiga, var det ingen lek att få bukt med dem — isynnerhet då de hade en generalsperson i ryggen.

Tunga steg ekade i gången utanför, och efter en vårdslös knackning steg generalen in.

»Hvad är det som går i svang här, högstärade?» kom det högröstadt, innan dörren ännu hunnit att bli stängd. »Skiljer ni

inte popen från skolan, så skjuter jag ned honom som en hund det första jag stöter på honom».

Rektorn hade gjort en djup bugning och skjutit fram en länstol. »Excellens», kom det därpå dröjande. »Hvad står på? Hvem är det fråga om?»

»Inga undanflykter, högstärade, ni vet mycket väl, hvem jag menar. Hela staden talar ju därom, fast jag inte har velat tro på en sådan rutenhet i vår förnämsta skola, tills nu också dotter min varit ute för...»

»Excellens», afbröt rektorn, askgrå i ansigtet. »Popen är en from andans man. För sina förtjänster om kyrkan blef han flyttad hit på denna ansvarsfulla plats. Natascha måste ha missförstått...»

»Hör nu, högstärade! Kan det missförstås, att en karl slår armarna om en flicka och drar henne intill sig, att hon känner hans heta andedräkt...»

»Excellens, det kan endast ha varit af faderligt nit om...» Men nu var det slut med generalens fålamod, och rektorn fick ej tala till punkt. Bred och myndig, som om han i sin person representerat hela den mäktiga ryska krigsmakten, röt generalen framför den lilla tunna skolmannen:

»Icke ett ord mer», dundrade han. »Antingen skiljer ni popen från skolan, och det ögonblickligen, eller också skall jag sörja för att alla rangflickorna komma bort».

Och därmed gjorde generalen helt om och gick.

Rektorn sjönk ned i stolen tillintetgjord. Den sista hotelsen hade tagit långt starkare på honom än den första.

Men olycksdagen var inte slut ännu. Natascha hade måst gå ensam från skolan med sin soldat, ty Sonja hade gått i bikten. Hon hade gått som på trots för att visa, att hon inte trodde på Nataschas historier.

Fram på eftermiddagen kom Sonjas far för att höra, hvarföre hon ej kom hem. Hvar var då Sonja? Det sista portvakten hade sett af henne var, då hon kom ut ur biktrummet och med skolböckerna under armen sprang ned för trappan. Han trodde, att hon hade fått en duktig uppsträckning af popen, ty ögonen stodo nästan ut ur hufvudet på henne.

Det spred sig ett rykte öfver staden, ett hemskt rykte, hvilket kilade genom gator och gränder, som om det haft tusen ben, och till sist nådde det också herr rektorn. En skolflicka, hette

det, hade kommit springande öfver Alexanderbron med sina skolböcker under armen. Då hon kommit midt på bron, där hvarest strömmen var starkast, hade hon handlöst kastat sig öfver räcket, och borta var hon i ett ögonblick.

Hvem var denna flicka?

Sent på kvällen blef liket funnet af en fiskare. Det var Sonja, storskolans vackraste flicka, som tagit sig af daga.

Den natten fick rektorn icke en blund i sina ögon. Rastlöst vankade han omkring i rummen, under det hans feberheta hjärna var på hetsjakt efter en idé.

Popen måste bort — det var gifvet — och ingen skulle se det hällre än rektorn, men på hvad sätt? Det var just konsten. Skolans och kyrkans anseende måste räddas, men popen själf måste på samma gång ställas till freds, ty — han visste tyvärr litet för mycket om vissa oegentligheter, sådana som för öfrigt i ett hedervärdt ämbetsverk icke gärna kunde undgås. Med andra ord, man måste se att skaffa popen befordran.

Tidigt på morgonen hade rektorn en lång underhandling med polismästaren. Resultatet: ett förbud mot tidningarna att omtala händelsen.

På förmiddagen underhandlades med biskopen. Resultatet: en inlaga. På grund af hans ovanliga pedagogiska förmåga, stod det däri, och grundliga, omfattande kunskaper samt icke minst hans nit om den rena läran, tillåta vi oss att förorda fader N. N. till erhållande af den lediga platsen som inspektor öfver alla guvernementets skolor.

Samma dag reste popen bort i en viktig mission, som det hette; med andra ord, han slog sig till hvila i ett kloster medan stormen lade sig. Längre skulle denna icke vara, ty Sonja var lyckligtvis en fattig ämbetsmans dotter. Ingen fara för att han skulle bråka.

Någon tid därefter vände popen också tillbaka. Han installerades högtidligen i sitt nya ämbete, och där sitter han ännu i dag, såvida han icke är död eller har gjort sig värdig till ny befordran.

Botild S.

Litteratur.

Karin Brandts dröm af *Gustaf af Geijerstam*.

Från nutidens jäktande lif, från de många olösta problemen på sjäslifvets område och den aldrig hvilande sociala och ekonomiska kampen har Geijerstam i sin sista bok sökt sig tillbaka till det flydda århundradets första skede, den tid, då ståndsskillnaden skapade större klyftor än nu, men klasshatet var nästan okänt, då föräldramyndigheten var ett oantasteligt faktum och ännu ingen djärfts drömma om ett »barnets århundrade», denna lugna, idylliska tid, då man nöjde sig med post hvar fjortonde dag och utöfvade en storartad gästfrihet mot kända och okända.

Det är ett gammalt bruk, ärfdt i generationer från far till son, som bildar ramen till historien. Här bor brukspatron Magnus Brandt med sina båda unga döttrar, hvilka han älskar med den ordknappa, återhållna ömhet, som var den gamla tidens vanliga uttryckssätt i dylika fall, medan barnen å sin sida ägna honom en oändligt vördnadsfull och bäfvende tillgifvenhet. Lifvet går sin stilla gång i det gamla hemmet, hvardagssysslorna aflösa hvarandra i ett ständigt enahanda, och när hushållsbestyren hvila, drömma de unga sina obestämda drömmar vid sybågen eller klaveret. Men det kommer en tid, då drömmen tar lefvande gestalt, då det stora, okända lifvet, som brusar där utanför, bryter in öfver fördämningen och fyller sinnena med nya starka intryck. Det kommer en dag, då Magnus Brandt helt plötsligt upptäcker att döttrarna växt honom öfver hufvudet och förvandlats från barn till kvinnor, som börjat lefva på eget ansvar. Den upptäckten blir ett dunderslag för den gamle, ty inte bara hemmets lycka utan hans alderdoms frid och hans timliga existens äro hotade, om inte den faderliga myndigheten får råda öfver ungdomens griller. Det är ett offer, som måste bringas, och den yngsta dottern bringar det. Karin Brandt säger farväl till sin vackra dröm och sin unga fänrik och lägger i dotterlig lydnad sin hand i den mognade mannens, som fadern utsett åt henne.

Den enkla, ej alltför nya historien ger Geijerstam anledning till en fin och stämningsfull tidsmålning, där nutidens tankegång och uttryckssätt mera sällan skina igenom. Särskildt de ungas korta kärlekssaga är skildrad med en intagande poesi och med den ordvalets enkla och säkra konst, som endast den verkliga konstnären förfogar öfver. Men väl kan man undra, om icke psykologen hållit sig litet för mycket i bakgrunden, när det säges oss att Karin Brandt offrade sin lefnadslycka så nästan helt och hållet utan strid, så på en gång passivt och gladt. Visst voro den tidens kvinnor vana att lyda och foga sig, men hjärtat talade väl ändå samma språk också i början på 1800-talet. Att Karin efter sitt offer blef en lycklig maka och moder, det förstå

vi mycket bättre, och helst skulle vi ha velat taga afsked af henne, där hon vördad och älskad sitter i kretsen af barn och barnbarn. Episoden med porträttet, som hennes ungdoms älskade sänder hem från Paris med hennes sonson, och som hennes bristande öga söker sist af allt, är alltför många gånger använd, om också temat något varierar mellan porträtter, gulnade brefbuntar och hårlockar. Att också våra större författare allt emellanåt bjuda oss på de där små scenerna, som vi kunna så väl utantill, visar emellertid bara, att det är en svår konst att sluta en historia.

»Karin Brandts dröm» kan väl icke räknas till Geijerstams starkaste och mest betydande arbeten, men den är en vackert och känsligt skriven bok, hvilken med heder intar sin plats bland de många skildringar från det nittonde seklets barndom, som vår nyare svenska litteratur har att bjuda på.

F. E.

— * —

Föreningsmeddelande.

Gåfvor till Fredrika-Bremer-Förbundet. Förbundet har nyligen haft den stora glädjen att till sin allmänna kassa mottaga följande gåfvor: af en person som vill vara onämnd 1,000 kr.; af fru Anna Wallenberg 500 kr.

*

Ombud närvarande vid 20-årsmötet.

Fru A. Andersson, f. Bergensträhle, Vexjö; fröken A. Arwedson, Linköping; fru H. Brettner, Arvika; fröken A. Danielson, Kalmar; fröken A. Eurenus, Malmö; fröken F. Ekenstierna, Mariefred; fröken R. Grönvall, Helsingborg; fru A. Lewenhagen, Lund; fru A. Lindskog, Venersborg; fröken A. Mauritzon, Vadstena; fru Ch. Nordenfelt, Höganäs; fröken M. Nordenfelt, Göteborg; fröken A. Pihl, Norrköping; fröken A. Renborg, Östersund; fröken S. Sjöstrand, Halmstad; fru A. Starck, Söderfors; fröken E. Sundholm, Hudiksvall; fru V. Thorburn, Uddevalla; fru B. Ulander, Motala.

För öfrigt voro följande orter representerade: Arboga genom fröken C. Falk, Karlskrona genom fröken S. Kruse, Skara genom fru J. Velander och Visby genom fröken Anderson.

I mötet deltog omkring 200 personer, däribland 58 från landsorten.

*

Nyvalda ombud. Följande personer ha godhetsfullt åtagit sig att vara Fredrika-Bremer-Förbundets ombud: Fru A. Lewenhagen för Lund; fru Ch. Nordenfelt för Höganäs; fru H. Brettner för Arvika; fru A. Starck för Söderfors och fru B. Ulander för Motala.

*

Telegram till Fredrika-Bremer-Förbundet med anledning af 20-årsmötet.

Tacksamt erkännande det glänsande resultatet af förbundets verksamhet tillönska vi Fredrika-Bremer-Förbundet fortsatt framgång i dess välsignelsebringande arbete.

Å Nora och Bofors förbundsmedlemmars vägnar:
Alfhild Cnattingius. Ragnhild Sohlman.

Ett hjärtevarmt tack till Förbundet och dess föreståndarinna för dess verksamhet för Sveriges kvinnor! Framgång och välsignelse för kommande tider!

Helena Sjöcrona. Gustava Holst. Sophie Witt.
Hanna Christer-Nilsson.

»I hjertelig sympathy, i taknemlig erindring sendes mine bedste ønsker.
Gina Krog, redaktör af Nylände.»

»Den jevnårige norske kamerat sender sine hjerteligste lykønskninger.
For Norsk kvindesagsforening
Randi Blehr.»

»Norske kvinders nationalråd sender eders beundringsværdige forbund sin ærbørdige hilsen.

Gina Krog, Formand.»

Fredrika-Bremer-Förbundet hälsas värdsamt med anledning af märkesdagen. En rik framtid för edert förbund och framgång för vår stora samfälda sak önskar

Finsk Kvinnoförening.»

»Hjärtliga lykønskningar på hedersdagen.

Alexandra Gripenberg.»

(Mottaget efter mötet.)

Desværre *post festum* kommer »Husmoderen» med sin lykønskning til jubileumsdagen 12:te Januari. Vel arbeidet! Lykke og velsignelse til fortsat gjerning!

Marie Jörstad,
»Husmoderens» Redactrice, Kristiania.

*

Centralstyrelsen för kvinnans politiska rösträtt hade sitt andra års sammanträde i Stockholm sistlidne 10—11 jan. Det första ägde som bekant rum i Göteborg sommaren 1904. Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, hvars centralstyrelse består af en representant för hvarje förening utom Stockholm, som har 3 representanter, räknar f. n. 35 kvinliga rösträttsföreningar öfver hela landet med 4,000 medlemmar. 24 af de 37 styrelsemedlemmarna hade infunnit sig på mötet, ett bevis för det varma intresse för saken som är rådande bland Sveriges kvinnor.

Förmiddagarna upptogos af enskilda förhandlingar, de tvänne mötesaftnarna af offentliga diskussionsmöten. De sistnämnda rörde sig kring följande frågor: »Om mannens målsmanskap öfver hustrun», inledd af jur. kand. Georg Stjernstedt samt »Hur bör den svenska kvinnan bereda sig för den politiska rösträttens erhållande?», inledd af fröken Anna Whitlock.

—*—

Ellen Fries' bibliotek

är öppet *alla hvardagar kl. 3—4 e. m.*

Biblioteket är mot skriftlig borgensförbindelse af känd förbundsmedlem afgiftsfritt tillgängligt för kvinnor, som egna sig åt studiet af historia och närliggande ämnen.

Det är dessutom tillgängligt för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Stipendium.

Från **Fredrika-Bremer-Förbundets Allmänna Stipendiefond** utdelas under år 1905 ett stipendium å Fyrahundra kronor (400) till kvinna, som i utlandet önskar genomgå ordnad kurs i trädgårdsarkitektur.

Villkor för sökande är: att vara, samt under minst två år hafva varit mantalsskrifven inom *Stockholm*, samt att genom längre tids vistande vid högre trädgårdsskola hafva gjort nödiga förstudier i ämnet.

Ansökningar insändas innan 15 Februari till Fredrika-Bremer-Förbundets stipendienämnd, *Stockholm*, och skola åtföljas af intyg styrkande kompetens, präst- och läkarebetyg samt mantalsintyg.

Stockholm i Januari 1905.

Stipendienämnden.

Stipendium.

Från **Fredrika-Bremer-Förbundets Allmänna Stipendiefond** utdelas under år 1905 ett stipendium å Trehundra kronor (300) för studier af kvinnosaksorganisationer i *England*.

Ansökningar skola innan den 15 Februari 1905 insändas till Fredrika-Bremer-Förbundets Stipendienämnd, *Stockholm*, åtföljda af vidimeråde afskrifter öfver kunskapsbetyg, präst- och läkarebetyg, samt andra handlingar, hvarmed sökande vill styrka sin kompetens.

Stockholm i Januari 1905.

Stipendienämnden.

Anmälan.

Dagny, utgifven af och organ för **Fredrika-Bremer-Förbundet**, anmäler med **1905** sin 20:de årgång. Tidskriften skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.

Liksom tillförene skall **Dagny** beakta kvinnofrågan och dess företeelser samt ägna sin uppmärksamhet åt olika områden af kvinnlig verksamhet, såväl de praktiska som de intellektuella. Ehuru största utrymmet är förbehållet åt sociala frågor, stå de litterära intressena äfven på tidskriftens program. Öfersikter och notiser, kortare berättelser, resebref, biografiska och historiska utkast m. m. skola alltjämt rikligt i tidskriften inflyta.

Dagny redigeras af fröken **Lotten Dahlgren**, till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.

Dagny utkommer **1905** med **20** häften, utgörande minst **28** tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af **Fredrika-Bremer-Förbundet** . . . kr. 3.50.

För icke medlemmar af **Fredrika-Bremer-Förbundet** » 5.00

Förbundsmedlemmar prenumerera å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå till ett pris af 30 öre pr enkelhäfte.

Anonser för **DAGNY**

upptagas af

fröken **Ingeborg Bergström**, 31 Östermalmsgatan 31.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå: Tunnelgatan 25.

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.